

KID E

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2024

KIDE

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2024
www.ulapland.fi/kide

Kide ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.

Päätoimittaja MARJO LAUKKANEN

Toimittajat SARI VÄYRYNEN, JAANA OJUVA

Art Director REETTA LINNA

Valokuvaajat ELLI ALASAARI,
SANTERI HAPPONEN, VILLE RINNE

Päätoimittaja, p. 040 484 4296
Sähköpostit: etunimi.sukunimi@ulapland.fi
Painos 2 500 kpl, Lapin yliopistopaino
Kide (verkko): ISSN: 2242-6612
Kide (painettu): ISSN: 0787-0965
Mediakortti ja osoitteenmuutokset:
www.ulapland.fi/kide
Julkaisija: Lapin yliopisto/Viestintä, PL 122,
96101 Rovaniemi.

ELLI ALASAARI

tekijä

Åsa Niemi
Opiskelija

Olen kiitollinen saadessani kirjoittaa asioista, joista opiskelijat ovat huolissaan. Olen koko opiskeluaikani kuullut eri tiedekunnista ja eri vuosikursseilta pettyneitä huokauksia, koska kursseilta ei tunnu saavan palautetta – ei aina edes pyytämällä. Kirjoitin tähän lehteen jutun siitä, millaista palautetta opiskelijat saavat, millaista he toivoisivat ja miksi. Opiskelijat esiintyvät jutussa nimettöminä, jotta voivat kertoa rohkeasti todellisia kokemuksiaan.

TEKIJÄ-palstalla esitellään lehden tekijöitä.

POHJOISEN PUOLESTA

- 4 Jälkiä
Sámegillii
- 5 Mie
- 6 Palokärki
Luovat
- 7 Aura
Kolumni

TUOKIO

- 24 Tuokio arktisessa

OPISKELUA

- 26 Sarjakuva
- 27 Palautetta, kiitos
- 28 Taiteen asiantuntijoilla
annettavaa myös koulumaailmaan
- 29 Alumni

KITEYTYKSET

- 30 Saumakohtia
- 34 Meidän historiamme
- 36 Näe pimeä

HIPUT

- 38 Vesi kannattelee
- 39 Eskon puumerkki
- 40 Julkaisu
- 41 Väitös
- 42 Käytävägallup
- 44 Lukunurkka
Voimapaikkani
- 45 Työpäiväni
- 46 Hiutaleita

TEEMA Vesi

Puhdas vesi on hajutonta ja mautonta, mutta luonnossa, meissä ja tutkimusaiheena vesi on kaikkea muuta.

8 Mitäs me, vesieläimet! JARNO VALKONEN

10 Joki – ruoka-aittani, rakkaani

16 Vesillä olo tietämisen tapana

18 Arktisten vetten äärellä

21 Leikin vedet HANNA SCHAAFSMA

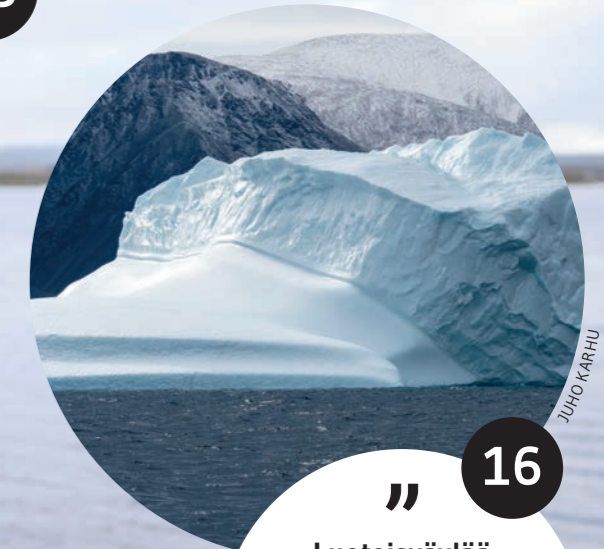
22 Sinisessä kuplassa

ELLI ALASAARI

”
Omassa
elämässäni
veden liiallisuus
ja niukkuus ovat
jatkuvasti läsnä.

18

JUHO KÄRHU

”
Luoteisväylää
purjehtivan täytyy
suhtautua jäähän
vakavuudella ja
tasavertaisena
toimijana.

16

”
Me kaikki,
ihmiset ja muut,
tarvitsemme vettä
elääksemme.

8

KUVA: SANTERI HAPPONEN | KANNEN KUVA: ELLI ALASAARI

Pohjoisen puolesta

Ajankohtaisia pohjoisia asioita, ilmiöitä ja ihmisiä.

ANNA MUOTKA

jälkiä

Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikön kynästä
MARKKU HEIKKILÄ

VOI MAHDOTON

Uutisia seurattaessa tulee päivästä toiseen sama tunne: eihän tämä voi olla mahdollista. Silti tuossa se juuri nyt tapahtuu.

Montako mahdotonta asiaa päivään tai viikkoon tai kuukauteen mahtuu? Monta. Kunnes mahdotto-muuteenkin turtuu. Mieli ryhtyy valikoimaan asioita. Hyvin helposti käy silloin niin, että toden ja epätoden rajaviiva muuttuu pään sisälle. Totuudet muuttuvat väitteiksi ja faktat valikoimiksi, joita tulkitaan mieliteiden kautta. Tiedon uskottavuuden ratkaisee se, mitä kautta viesti kerrotaan ja kuka sitä ympärillä jakaa ja vahvistaa. Silloin totuudet muuttuvat jälleen vahvoiksi, sillä niitä ei enää mikään epäilyksen varjo häiritse. Haluamansa totuudet pystyy valikoimaan itse, ja niistä tulee vakaumus, identiteetin lähde.

Tätä näyttää tapahtuvan paljon. Ole siinä sitten yliopisto ja edistä tieteen, tutkimuksen ja ajattelun vapautta, tutkitun tiedon pohjalle rakentamista ja siihen luottamista – niin, toivottavasti edistät juuri näitä asioita. Sillä kuka muu muuten enää, ja kuinka kauan sinäkään jaksat?

SÁMEGILLII

Dán spálttas čáallet olbmot, geat beroštit sámedutkamušas, sámegeielas ja sámekultuvrras. Palstalla kirjoittavat saamentutkimuksesta ja -kulttuurista sekä saamen kielestä kiinnostuneet henkilöt.

SÁMIIDE GUOSKI DUTKAMUŠA EHTALAŠ RÁVVAGAT LEAT GÁRVVÁSMUVVAN

Sámiide guoski dutkanehtalaš rávvagat leat ráhkaduvvon ovttasbarggus sámeservodagain ja -dutkiiguin. Rávvagiid ulbmilin lea eamiálbmogiid dutkanehtalaš prinsihpaid mielde dorvvastit kultuvrralaččat oadjebas ollašuhttinvugiid ja diliid dutkamušas.

Eamiálbmogiid dutkangeavadiin deattuhuvvojit dat, ahte dutkamuša vuolggasadjin lea searvvuš ja servoša oktasaš mearkkašumit. Kultuvrralaš árvvut, norpmat ja oktasaš iešmearridanrievtti vuhtii váldin lea dehálaš sájádagas. Dát máksá eandalii jotkko-laš guovtteguovllot gulahallama ja oassálastima dutkiid ja dutkanguoimmiid gaskkas. Dutki galgá buorebut diđoštit, makkár dutkanárbevirrui su dutkamuš gulla ja makkár váikkuhusaid su duogážis ja sájádagas leat dutkamuša ollašuhttimii.

Rávvagat leat almmustuvvan neahtas suoma- ja davvesáme-, nuortalaš-, anáraš- ja eangálgieaide.

SAAMELAISIA KOSKEVAN TUTKIMUKSEN EETTISET OHJEET OVAT VALMISTUNEET

Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet on laadittu yhteistyössä saamelaisyhteisöjen ja -tutkijoiden kanssa. Ohjeiden tavoitteena on alkuperäiskansojen tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti luoda kulttuurisesti turvalliset toteutustavat ja olosuhteet tutkimuksen teossa.

Alkuperäiskansojen tutkimuskäytännöissä korostuvat yhteisölähtöisyys ja tutkimuksen yhteisölliset merkitykset. Kulttuuristen arvojen, normien sekä kollektiivisen itsemääräämisoikeuden huomiointi ovat tärkeässä asemassa. Tämä tarkoittaa erityisesti jatkuvaa vastavuoroista kommunikointia ja osallistamista tutkijan ja tutkimuskumppaneiden välillä. Tutkijan on tiedostettava vahvemmin, millaiseen tutkimusperinteeseen hänen tutkimuksensa sijoittuu sekä mitä vaikutuksia hänen taustallaan ja asemallaan on tutkimuksen toteutukseen.

Ohjeet on julkaistu verkossa suomeksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi, koltansaameksi ja englanniksi.

RAUNA KUOKKANEN, PIRJO K. VIRTANEN, SIGGA-MARJA MAGGA, LYDIA HEIKKILÄ & JANNE NÄKKÄLÄJÄRVI

<https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/50115>

VILLE RINNE

MARKUS VETELÄINEN

Turvallisuudessa tärkeintä on toisistamme välittäminen

Turvallisuus on koko ajan läsnä, tässä ja nyt, kuvaillee Markus Veteläinen.

– Turvallisuus on vahva perustarve meidän kaikkien elämässä. Se vaikuttaa kykyymme ajatella, oppia ja luoda uutta. Kun meillä ei ole turhia pelkoja ja huolia, voimme keskittyä työhömmä, olemme tuottavampia ja jaksamme paremmin.

Markus Veteläinen on Lapin korkeakoulukonsernin turvallisuuden erityisasiantuntija, joka koordinoi ja kehittää kokonaisturvallisuutta sekä yliopiston että ammattikorkeakoulun puolella. Hän aloitti työssään syyskuun alussa. Ennen nykyistä pestiään hän on työskennellyt pitkään ensin poliisina ja sitten opettajana.

Veteläinen muutti perheineen Rovaniemelle kymmenisen vuotta sitten, kun hän opiskeli luokanopettajaksi Lapin yliopistossa. Kaupunki on tuttu jo lapsuudesta täälläpäin asuvien sukulaisten takia.

– Rovaniemi on ihmisen kokoinen kaupunki. Täällä on helppo elää hyvää elämää.

Veteläinen viihtyi mainiosti opettajana, mutta kun hän näki nykyisen työnsä hakuilmoituksen, tilaisuus tuntui ainutkertaiselta. Turvallisuuden erityisasiantuntijana hän

pystyy hyödyntämään kokemustaan niin poliisina, opettajana kuin turvallisuuskouluttajanakin.

Veteläinen haluaa olla mukana kehittämässä turvallisuuskulttuuria, jossa jokainen ymmärtää oman roolinsa ja vastuunsa.

– Me kaikki teemme turvallisuutta. Meillä tulee olla valmiuksia tunnistaa riskejä, havaita turvallisuuspuutteita ja ilmoittaa niistä. Lisäksi meillä tulee olla osaamista ja uskallusta toimia poikkeustilanteissa. Tärkeintä on turvallisuuskulttuuri, jossa välitämme toisistamme.

Yhteiskunnalliset ilmiöt ja maailmanpoliittiset kuohunnat haastavat korkeakoulut parantamaan kokonaisturvallisuuttaan.

– Näin turvaamme yliopiston perustehtävien toteutumisen.

Veteläinen haluaa vahvistaa henkilökunnan ja opiskelijoiden arjen turvallisuustaitoja. Suunnitelmissa on esimerkiksi turvallisuusperehdytykset uusille opiskelijoille osana orientaatiota.

– Yhteisönä tarvitsemme kaikki mukaan turvallisuustyöhön.

MARJO LAUKKANEN

Palokärki

Suomen kielen ja kulttuurin lehtori kuulostelee maakunnan ääniä.

Tässä eräänä päivänä keskellä seitsemän tunnin opetusrupeamaa otin puhelun seurakuntaan. Ihan luista ja ytimistä se lähti, kun kysyin sieltä hautapaikaa. Jos on siunaustilaisuus tulossa, virkailija aloitti, niin ottakaa yhteys haudankaivajaan, hän voi näyttää vähän paikkoja. Hätkähdin kyllä. Lurittelin siihen, että kysyn ihan huvikseni, muuten vain ja ikään kuin pidemmällä tähtäimellä. Ei täältä elävät voi paikkoja varata, totesi ääni luurissa. Vilkaisin työhuoneessani taakseni varmistaakseni, ettei kukaan ollut kuulemassa. Miten minä sieltä tuonpuoleisesta enää soitan, mietin aivot juntturassa.

Suomalainen varautuu kaikkeen – burn outtiin, hybridisoitaan, hirvikärpäsiin ja viimein suuren kellon kumahdukseen. Tässä maassa viisikymppiset tekevät jo kuolinsiivouksia. Moni

veistää arkkunsakin itse, ei tullut siitäkään vaivaa. Suomi saattaa todella olla maailman onnellisin maa. Tai sitten olemmekin vain epäonnellisuuksiin varautunein kolkka tällä planeetalla. Nötkötöt hyllillä, arkut kellarissa ja virret vihkiraamatun välissä odotamme kaiken loppua, numeroa tekemättä.

Kolmekymppisenä sitä luuli elävänsä ikuisesti. Kylläpä ne ajatukset sakenevat. Mieli lennähtelee jo metsään, kuusen latvaan tai oksien alle, mistä vanhaa miestä eivät löytäisi kuin oravat. Pitkät perinteet on maassamme tästä tarinasta, Impivaarasta Jänis-Vataseen. Sitä on vaihto-opiskelijoille aina yhtä iloista selittää. Että sivistys kun taakse jää, mikä siinä niin pelittää.

Antakaa nyt joku ruutu, havahtuun ääneeni, sillä puhelinlinja oli yhä auki seurakuntaan. Hengitys vinkuu jo. On tullut kentäliisiä pelattua, pitkiä minutteja. Pitäisihän se päästä kämminkiin, että mihin tässä vielä joutuu. Totta teiltä jostakin löytyy tilaa, sopersin, kun juoksin seuraavaan luokkaan opettamaan.

HANNU PALONIEMI

luovat

Taiteellista toimintaa Lapin yliopistossa

VIISIKYMPPIEN VAIHTEEN NOSTALGIAA

UMG on Lapin yliopiston graafisen suunnittelun opiskelijoiden yhteisölehti, joka ilmestyy vuosittain sähköisenä ja painettuna. Lehti on maisteriopiskelijoiden työnäyte – täysin opiskelijoiden suunnittelema ja toteuttama aihevalinnoista tekniseen toteutukseen.

Tämän vuoden UMG-julkaisun toteutuksesta vastasivat opiskelijat Katri Mänty, Tiina Jatkola, Enni Hakala, Sara Brax, Helmi Kempainen, Oona Korkeala ja Ida Apilainen. Lehti on toteutettu Julkaisuprojekti painettuun ja sähköiseen mediaan -kursilla, jonka vastuunopettajina toimivat Mirja Lönegren ja Lasse Paldanius.

Vuodesta toiseen UMG-nimilyhenne säilyy, mutta sen merkitys ja samalla myös lehden teema vaihtuvat. Tällä kertaa tee-

KUVITUS: TIINA JATKOLA, LOGO: SARA BRAX

mana on nostalgia, ja sille uskollisena tämänvuotisen lehden lyhenne muodostuu lausahduksesta Unforgettable Memories Gathered. Lehden visuaalinen ilme ja aiheet hakevat inspiraatiota 1990–2000-luvun taitteesta, jolloin lehden tekijät olivat itse lapsia.

UMG-lehden näköispainos on luettavissa: issuu.com/umgmagazine
Verkkójulkaisu on selattavissa osoitteessa: graphic.fi/umg2024/

aura

kyntää yliopiston ajankohtaisia tutkimusaiheita

JOHTAJAN REFLEKTIO ON KRIISINKESTÄVYYDEN YTIMESSÄ

Esihenkilö- ja johtamistyöhön liittyy erityishaasteita poikkeusoloissa, kuten ulkoisen uhan puristuksessa tai organisaation sisäisessä kriisitilanteessa. Tällöin henkilöstö ja johtajat kokevat tavanomaista muutosta voimakkaampaa epävarmuutta ja henkistä kuormitusta, ja lisäksi tiedon tarve on valtava.

Lapin yliopistossa toteutetun Kyvykkäänä kriisissä -tutkimuksen mukaan johtajan reflektointikyky vahvistaa hänen – ja lopulta koko organisaation – resilienssiä.

– On hyödyllistä tiedostaa, millaiset keinot auttavat stressin sietämisessä ja mihin asioihin omassa johtamistyössä voi vaikuttaa, tutkimushankkeen johtaja Hanna Vakkala kuvailee.

Kun lähijohtajan reflektio omasta johtamistoiminnastaan ja tilanteisiin vaikuttaneista tekijöistä kasvaa, vahvistuu myös hänen henkilökohtainen resilienssinsä eli psyykkisen sopeutumisen kykynsä.

– Tasapainoinen, jalat maassa haastavissakin tilanteissa oleva ja toimintakykyisenä pysyvä johtaja vahvistaa turvallisuuden tunnetta työyhteisössään – ja täten organisaatiotason resilienssiä, Vakkala sanoo.

Tutkimuksen perusteella johtajan kriisikyvykkyttä lisää myös myötätuntoinen ote itseä ja muita kohtaan.

– Myötätuntoinen suhtautuminen omaan toimintaan vähentää esimerkiksi henkistä kuormittuneisuutta kriisin hetkellä, edistää henkilökohtaisista voimavaroista huolehtimista ja mahdollistaa paremman päätöksenteon, jota ei lamauta epäonnistumisen pelko. Myötätuntoinen suhtautuminen itseen edistää myös empatian vahvistamista työyhteisössä, tutkija Aino-Inkeri Kuula sanoo.

kirste

TAPIO SEPPÄLÄ

MEGATRENDAAVASTA TEKOÄLYSTÄ SAAMELAISKULTTUURIN PELASTAJA?

Tämän vuoden työelämän megatrendi on tekoälyn hyödyntäminen omassa työssä. Eri toimistoissa pohditaan kuumeisesti, minkälaisia uhkia tai mahdollisuuksia tekoälyn hyödyntäminen voisi tarjota omaan työhön ja miten olla askeleen pidemmällä asiassa kuin muut. Pahimmat pelot ovat liittyneet siihen, että tekoäly vie työt. Mutta mitä uhkia tai mahdollisuuksia se tarjoaa saamelaisväestölle?

Saamenkielisten palvelut kärsivät jatkuvasta henkilöstöpulasta. Koska saamenkielistä henkilökuntaa on vähän, voisi tekoäly tarjota apuaan. Jatkossa asioitaan voisi hoitaa saamenkielisen chattibotin kanssa. Konekääntäjät puolestaan voivat nopeuttaa ja helpottaa kääntäjän työtehtäviä. Varmaa on, että tekoäly tulee tuomaan helpottavia ratkaisuja muun muassa tuskaisen hitaasti etenevään ja epätoivoiseltakin ajoittain tuntuvaan saamen kielten elvytystyöhön.

Göteborgin kirjamesuilla pohdittiin, voiko tekoälyn opettaa joikaamaan. Joikaajaneläimet pitivät sitä epärealistisena joiun monimerkityksellisyysvuoksi. Yle Sápmi teki puolestaan kokeilun uutisessa, jossa tehtiin kuvageneroinnin avulla uutta tekoälyn luomaa saamelaisaidetta. Generaattori löysi tuttuja saamelaiselementtejä porosta tunturiin, muttei silti pystynyt luomaan kovinkaan uskottavaa saamelaisaidetta. Tekoälykuvien erottaminen aidoista kuvista on yhä vaikeampaa, mutta saamelaisaitteen osalta generaattoria vaivasi yleisiin stereotyyppioihin sortuminen. Sillä ei ilmeisesti ole saamelaisaitteesta tarpeeksi dataa, josta kopioida tietoja.

Saamelainen tekoäly laahaa tällä hetkellä hieman perässä, eikä meille ole suuria riemuvoittoja näkyvissä. Tekoälyyn liittyy uhkia ja myös eettisiä kysymyksiä pohdittavaksi. Saamelaisen ja muiden alkuperäiskansojen kulttuuri ja kielet ovat niin uniikkeja ja monimuotoisia, että niitä on vaikeampi lähteä monistamaan. Ajattelenkin, että olemme hieman suojassa vielä hetken.

ANNE KIRSTE AIKIO
Saamelaiskäräjien kieliturvasihtööri

PÄÄKIRJOITUS

JARNO VALKONEN

Professori

Kestävät luontokulttuurit ja
monilajinen tulevaisuus -tutkimusyhteisö,
yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Mitäs me, vesieläimet!

” Kun me ihmiset
virkistymme järvissä,
joissa ja merissä, olemme
turisteja toisten eliöiden
ja olioiden maailmassa.

Kasvanut ymmärrys globaalista ilmaston lämpenemisestä on herättänyt ihmislajin havahtumaan siihen tosiasiaan, että ihminen on muiden luonnonolioiden lailla kauttaaltaan luonnosta riippuvainen. On ymmärretty, että tässä asiassa ihmisellä ei ole vaihtoehtoja, mutta vaihtoehtoja on siinä, miten ihminen järjestää toimintansa kulloisessakin ympäristönsään yhdessä muiden sitä asuttavien eliöiden ja olioiden kanssa. Tämän havahtumisen seurauksena on alkanut purkautua luonnon ja kulttuurin kategorinen erottelu, joka on hallinnut modernin ajan länsimaista ajattelua. Vastaavasti suurempaa jalansijaa on saanut ymmärrys ihmisen ja muun luonnon relationaalisesta suhteisuudesta ja keskinäisestä riippuvuudesta.

Vaikka relationaalisuutta korostava tieteellinen ja poliittinen ajattelu on viime vuosina hitaasti mutta varmasti valtavirtaistumassa, ei se sinällään ole mikään uusi löydös. Ihmisen ja muun luonnon keskinäisriippuvuus on aina määrittänyt ihmisenä olemista ja elämistä maapallolla. Ajatellaanpa vaikka vettä.

Vesi on elämä. Me kaikki, ihmiset ja muut, tarvitsemme vettä elääksemme. Me ihmiset esimerkiksi olemme 60-prosenttisesti vettä, ja jo muutaman prosentin nestehukka heikentää toimintakykyämme huomattavasti. 20 prosentin nestevajaus voi johtaa kuolemaan. Vesi myös yhdistää meitä, ihmisiä ja muita. Me ihmiset juomme vettä, jossa kalat hengittävät ja kivet asuvat. Me ihmiset peseydymme vedessä, jonka maaperä suodattaa ja josta maan kasvillisuus elää. Me ihmiset syömme ravinnoksi muita eläimiä ja kasveja, joiden kasvatamiseksi tarvitaan valtava määrä vettä. Me ihmiset hiihdämme ja leikimme lumessa, jonka lämpöisessä vaipassa monet kasvit ja eläimet elävät talven yli. Kun me ihmiset virkistymme järvissä, joissa ja merissä, olemme turisteja toisten eliöiden ja olioiden maailmassa nauttien heidän vieraanvaraisuudestaan tai sitten vain tunkeillen heidän kodeissaan.

Jos siis mietit, mitä ihmisen ja muun luonnon relationaalinen suhteisuus ja keskinäisriippuvuus tarkoittaa, ajattele vettä. Vesi jos jokin voi tarjota tärkeän oppitunnin vastavuoroisuudesta, sitoutumisesta ja yhdessäelosta: vesi yhdistää, ylläpitää, tukee ja rakentaa elämää yhdessä muiden kanssa. Ehkäpä tämä oppi voi auttaa meitä muistamaan, ettemme me ihmisetkään ole koskaan rakentaneet maailmaamme yksin vaan aina yhdessä muiden kanssa. Kuten veden, myös meidän ihmisten on syytä yhdistää, tukea ja ylläpitää kanssaeläjiämme, jotta voimme yhdessä rakentaa kestävän maailman meille kaikille. •

JOKI

ruoka-aittani, rakkaani

TEKSTI MARJO LAUKKANEN | KUVAT ELLI ALASAARI

Virtaava joki hoivaa kehoa ja mieltä, tuo ruuan pöytään – tai ainakin ennen toi. Kun joki muuttuu radikaalisti, voi tuntea koti-ikävää kotonaan.

Seiija Ulkuniemi sulkee silmänsä kuvaillessaan tuoksua, jonka voi haistaa jokirannassa keväällä jäidenlähdon jälkeen.

– Tuoksu on raaka, ihana. Sen haistaa, kun joki aukeaa.

Ulkuniemi on kuvataidekasvatuksen yliopistonlehtori kasvatustieteiden tiedekunnassa. Joki on vaikuttanut moniin hänen teoksiinsa ja näyttelyihinsä.

– Joki on joka kerta erilainen. Siinä virtaava vesi on elähdyttävä ele-

mentti, elämän lähde ja voiman antaja.

Kun Ulkuniemi puhuu joesta, hän kuvailee tuoksujen ohella ääniä, värejä ja tuntoaistimuksia. Sitä, miten joki kohisee, valo heijastuu veden pinnasta ja vaara kohooa jokimaiseman ylle.

Ensimmäisen jokeen liittyvän näyttelynsä Ulkuniemi piti vuonna 2006. *Virtaa! Haaksirikkoisille* -näyttelyssä galleriatilan keskellä oli puuvene.

– Haaveilin puuveneestä, ja eräässä myrskyssä se saapui jokea pitkin. Mieheni ja isäni vetivät haaksirikkoutuneen veneen rantaan. Se oli kaunis mutta resu, eikä omistajaa löytynyt.

Veneen lisäksi näyttelyssä oli valokuvia joesta, vilasta tehtyä kalaverkkoa, tervantuoksua ja jäiden kilinää. Ulkuniemi kirjoitti näyttelyyn myös runokirjan. Hän avaa mukanaan olevan kirjan kohdasta, johon yhä tiivistyy jotain olennaista hänen suhteestaan jokeen:

*Tämä maisema:
silmänraikastaja.*

Kemijoen äärelle Ulkuniemi palaa yhä uudestaan, ravistumaan ja raikastumaan.

Yksi jokivarteen juurtuneista

Ulkuniemen tänä vuonna esillä ollut näyttely *Jokivarteen juurtuneet* kertoi kuvin ja sanoin Kemijoen varren elämästä. Näyttelyä varten hän vieraili seitsemässä Alakemijokivarren talossa ja haastatteli sekä valokuvasi ihmisiä, jotka ovat kokeneet Kemijoen valjastamisen. Suurin osa heistä oli yli 80-vuotaita.

Vaikka Ulkuniemi on eri sukupolvea kuin näyttelyn jokivartiset, häntäkin voi kuvata jokivarteen juurtuneeksi.

– Joki on ollut minulle lapsuudesta asti rakas. Olen syntynyt Jaatilan kylään, jossa Kemijoki virtaa voimakkaana.

Yläasteen ja lukion Ulkuniemi kävi Muurolassa, josta hän halusi pois ja vannoi, ettei tule takaisin – palatakseen sinne myöhemmin raskaana, esikoinen kainalossaan.

Joki on Muurolassa erilainen kuin Jaatilassa.

– Olen hyväksynyt sen, että Muurolan kohdalla joki näyttää järveltä. Se on silti kaunis katsella, ja sen vierellä rauhoittuu.

Pitää uida pysyäkseen paikallaan

Näyttelyä tehdessään Ulkuniemi aloitti jokimuistojen keräämisen Jaatilasta, eteni nykyiseen kotikyläänsä

Muurolaan ja päätyi Ruikkaan.

Jaatilassa hän kyläili Paavo ja Tuulikki Mäkitiuran luona. Mäkitiurat ovat hänen lapsuudenystävänsä vanhemmat, ”laajennettua perhettä”, jonka luona Ulkuniemi vietti lapsena paljon aikaa. Mäkitiurojen saunasta tytöt pulahtivat Kemijokeen uimaan.

– Piti uida kovasti, että pysyi paikallaan, Ulkuniemi naurahtaa.

Juuri virrassa piilee joen voima.

– Joki on arvaamaton, vähän pelottavakin, ja elinvoimainen.

Runokirjaansa Ulkuniemi kirjoitti:

Vastustaa virtaa

vai antaa

sen viedä

– aina

ei tiedä.

Ulkuniemi muistaa nuoruudestaan painajaisen, jossa hän oli joutunut uppeluksiin jään alle. Hän näki avannonsuun, josta tuli valoa, mutta hän ajautui siitä koko ajan kauemmas.

– Jäin mustaan jokeen.

Ruoka-aitta, kulkuväylä, silmänilo

Jokivarteen juurtuneiden muistoissa joki kietoutuu työntekoon: kalastukseen, savotta- ja uittotöihin, voimalaitoksen rakentamiseen. Lapsuudessa se oli myös leikkipaikka.

Miehistä moni muisteli lapsuutensa lohia, jotka olivat yhtä pitkiä kuin he itse. Voimalaitosten rakentaminen mullisti jokivarren luonnon ja elämän. Yksi haastateltavista joutui jättämään lapsuudenkotinsa joen valjastamisen vuoksi.

Kalastusta jatkettiin, vaikka joesta ei enää lohta saatukaan. Verkkoja laskettiin yleensä ystävän kanssa. Jos ystävä kuoli, kalastus jäi vähemmälle. Naiset olivat huolenpitäjän ja muonittajan roolissa. Varsinkin vanhoilla päivillä pariskunnat myös kalastivat yhdessä.

– Joki on ollut ruoka-aitta mutta myös silmänilo, Ulkuniemi kuvailee.

Moni vanhuksista muisteli haikeana aikoja, jolloin he pystyivät vielä käymään joella. Vapaana virtaava joki kietoutui muistoihin lapsuudesta ja nuoruudesta.

– Valjastaminen muutti paljon, mutta se ei lopettanut joella liikkumista.

Ulkuniemi nauttii joen jäällä hiihtämisestä. Hän on huomannut ihan viime vuosina merkittävän muutoksen veden säännöstelyssä.

– Jäät menevät heikoiksi ja arvaamattomiksi jo aikaisin keväällä. On pitänyt siirtyä roskaisille metsäladuille.

Vierellä kulkija

Joesta Ulkuniemi on hakenut ja saanut tukea elämänsä vaikeimpina hetkinä. Keväällä 2017 Ulkuniemi oli hiihtämässä joen jäällä, kun puhelimeen kilahti viesti esi-koistytäreiltä Milkalta: ”Ei enää voi leikata, mie kuolen tähän.”

Äiti huusi, vesi virtasi jään alla.

Syksyllä Milka saapui lapsuuden kotiinsa saattohoitoon. Tyttären muistonäyttelyssä – *Vierelläsi* – Seija Ulkuniemi kirjoitti:

”On aikoja, jolloin jonkin vierellä olo on selkeästi elämän tärkeimpiä voimantantajia.”

”Aloin ottaa kuvia lähes päivittäisinä jokivarsikävelynäni maisemasta, joka on aina lähes sama mutta silti alati muuttuva. Elämän kaltainen.”

Läsnäolosta

vierelläsi

en olisi

luopunut.

Koti-ikävä kotona

Teno virtaa pohjoisessa – toisella rannalla Suomi, toisella Norja, molemmilla Saamenmaa – ja laskee Norjan puolella Tenonvuonoon. Samasta vuonosta lohi nousee Tenoa vastavirtaan, kun se palaa kutemaan kotijokeensa. Kunnes ei enää palaakaan.

Siinä missä Kemijoella lohien kalastus loppui kertarysäyksellä voimalaitosten rakentamisen takia, Tenolla lohikannat ovat romahtaneet salakalavammin. Romahduksen takia lohienpyynti on ollut kiellettyä kesästä 2021 lähtien, ja kiellon on arvioitu jatkuvat vielä vuosia.

Mikko Äijälä kuvailee Tenon nykytilannetta ”koti-ikäväksi kotona”.

– Tuttu joki virtaa vieressä, mutta siitä on tullut vieras, kun ei päästä kalastamaan lohta.

Äijälä on tutkijatohtori yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Hän on tutkijana professori Jarno Valkosen johtamassa DEATNU-tutkimushankkeessa, jota rahoittaa Suomen Akatemia ja jota tehdään yhdessä Luonnonvarakeskuksen kanssa.

Tutkimuksessa tarkastellaan Tenon vaikeaa tilannetta, lohienkalastukseen liittyvää päätöksentekoa ja paikallisen tietämisen merkitystä. Aineistojen kerääminen on nostanut keskiöön paikallisten maailman ja nykyelon suhteessa loheen.

Tutkimuksessa on jututettu utsjokelaisia kalastajia ja kalatalouden edustajia. Valtaosa heistä on saamelaisia.

– Haastattelut eivät ole olleet kovinkaan strukturoituja, vaan olemme antaneet ihmisten puhua, Äijälä kuvailee.

Tutkimuksessa on hyödynnetty myös videoetnografiaa, jota Äijälä on käyttänyt ja kehittänyt aiemmissa tutkimuksissaan. Videoetnografiassa tutkimuksen osallistujalla on otsallaan toimintakamera, jolla hän kuvaa tapahtumia. Kalastamista kuvattiin kesällä 2023, jolloin Tenolla sai kalastaa kyttyrälohta.

– Olen aiemman tutkimukseni perusteella huomannut, että videoaineisto pitää käydä läpi kameran kantajan kanssa, jottei siitä tule tehtyä väärää tulkintoja.

Hankkeen ainutlaatuisin tutkimusaineisto on eittämättä perinteinen tenolainen vene, joka tilattiin Jouni Laitilta. Vene on malliltaan sauvoineve ajalta ennen perämoottoreita. Tutkimusta varten veneenrakennus dokumentoitiin ja videoitiin vaihe vaiheelta.

Äijälä esitti kysymykset suomeksi, Laiti vastasi suomeksi ja vastaukset litteroi suomeksi Áile Aikio.

– Jouni mietti haikeana, että tämä on ehkä viimeinen tällainen vene, jonka hän tekee. Jos joelle ei pääse kalastamaan, veneitäkään ei enää tarvita.

Malliltaan melko pitkä ja kapea vene kulkee sulavasti, ja sitä on helppo käsitellä virtaavassa vedessä.

Miksi lohikannat ovat romahtaneet?

Tutkimukseen osallistuneiden kalastajien haastateluisissa vuoden- ja elämänsikierto kietoutuu vahvasti jokeen. Yksi odotettu merkkipaalu on ollut keväinen jäidenlähtöä, jonka jälkeen joelle on päästy kalastamaan lohta pitkän talven jälkeen.

– Joki tulee tiedetyksi ja tunnetuksi lohen ja kalastamisen kautta. Mitä merkitystä joelle on mennä ja sitä intensiivisesti tarkastella, jos ei voi kalastaa?

Äijälän mukaan ajatus soutelusta hovin tai urheilun vuoksi tuntui kalastajista vieraalta, vaikka soutamisesta luopumisesta olisikin seurannut esimerkiksi selkävaivoja. Miettipä yksi haastateltava jo Tenon rannalla sijaitsevasta sukutilasta luopumista, jos Tenon lohta ei jatkossakaan pääse kalastamaan.

Viime vuosina Tenosta kertoviin uutisiin on noussut kyttyrälohi, vieraslaji, joka nousee Tenoon kutemaan. Kyttyrälohella on Äijälän mukaan eriarvoistava merkitys elinkiertonsa takia. Kun kyttyrälohi on kutenuut, se alkaa mädäntyä, vaikka se on yhä elossa ja lopulta kuolee. Niinpä se, mikä on alatenolaisille ruokakala, on ylätenolaisille pelkkä haitta.

– Kyttyrälohen avulla pystytään ylläpitämään joitakin perinteisiä kalastustapoja.

Miksi lohi ei sitten nouse enää entiseen tapaan Tenoon?

Perimmäisestä syystä ei voida olla täysin varmoja, mutta mitä ilmeisemmin lohikannan romahdus on monen tekijän summa. Siihen vaikuttavat muun muassa

meriveden lämpeneminen ilmastonmuutoksen seurauksena, erilaisten petojen lisääntyminen sekä ”kassilohen” kasvatusta. Oma osansa on ollut myös ylikalastuksella.

– Yksikään tutkimukseen osallistuneista ei ole kieltänyt, etteikö lohen tilanne olisi huono. Sitä kuitenkin kritisoidaan, miksi joen varrella ympärivuotisesti asuvat ovat kalastuksen suhteen samassa asemassa kuin niin sanotut mökkiläiset tai matkailijat.

Ihmetystä herättää myös norjalainen kalastuspolitiikka ja -talous.

– Ikään kuin Teno olisi lohenkasvattamo Norjan merikalastukselle.

Tiedon ja tietämättömyyden metafora

Yksi perinteinen kalastustapa Tenolla on lohivadon pyytäminen. Padon toiminta perustuu siihen, että vastavirtaan uiva lohi yrittää kiertää patorakennelmaan kuuluvan aidan ja ui sen päähän asetettuun verkkoon. Patopyynnin tunnusmerkki ovat puiset patopukit.

– Potkupadon pystyttäminen on taidetta. Pitää osata lukea jokea ja lohta, sillä esimerkiksi joen pohjan muoto ja veden korkeus vaikuttavat siihen, mihin kohtaan ja miten pato rakennetaan. Pato täytyy myös jatkuvasti muuttaa vedenkorkeuden vaihdellessa.

Viime kesänä Norja rakensi Tenon alajuoksulle loukun, jonka tarkoitus oli estää kyttyrälohen nousu jokeen. Jo ennen rakentamista paikalliset sanoivat, että loukku rakennetaan väärään kohtaan.

Loukku rakennettiin, ja se epäonnistui. Kyttyrälohia pääsi valtava määrä padon ohi, ja vastaavasti Atlantin lohia oletettavasti kääntyi takaisin merelle.

– Nykytilanteessa juuri patopyynti ja siihen liittyvä tietäminen lienevät kaikkein uhanalaisinta kalastuskulttuuria Tenolla. Perinteinen lohivado on paikallisen tietämisen metafora, mutta kyttyrälohiloukku voittaneen pitää tietämättömyyden metaforana.

Äijälä kuvailee myös Jouni Laitin rakentamaa tenolaista venettä paikallisen tietämisen metaforaksi. Vene on liitetty osaksi Lapin yliopiston taidekokoelmaa. Perinteinen tietäminen on saapunut uuden tiedon kotiin. ●

Vesillä olo

TIETÄMISEN TAPANA

TEKSTI SOHVI KANGASLUOMA

KUVAT KUUTTI HAAPANEN JA JUHO KARHU

Tieto, joka määrittää maailmaamme ja yhteiskuntaamme, on rakentunut ihmisen näkökulmasta, kiinteältä maalta käsin katsottuna, maa/ilman lähtökohdista. Kuitenkin yli 70 prosenttia maailman pinta-alasta on merien, veden peitossa. Elämää maapallolla ei olisi ilman merta: noin puolet maapallon hapesta on lähtöisin merestä, meri sitoo hiilidioksidia, ja ihmiselämä on lähtöisin merestä.

Minulla ei ole kiduksia, mutta asun veneessä, veden päällä. Vesi vie valtaosan päivittäisistä ajatuksistani.

Kirjoitan tätä veneen salongissa Grönlannissa, syyskuun alussa. Olemme juuri purjehtineet veneemme Lumin Alaskasta Luoteisväylän kautta Grönlantiin, ylittäen ensin Beringinmeren, Tšuktšimerin, Beaufortinmeren ja sitten läpi Kanadan arktisen saariston, halki Baffininlahden, päätyen Grönlantiin eli Kalaallit Nunaatiin.

Luoteisväylä on yksi kolmesta arktisesta merireitistä Koillisväylän ja pohjoisnavan halki kulkevan transpolaarisen merireitin ohella.

Geopoliittisissa keskusteluissa ja median kuvitelmissa merireittien todellisuus usein unohtuu: sekä Luoteisväylä että Koillisväylä ovat suurimman osan vuodesta paksun jään peitossa, eikä ympärivuotinen liikennöinti ilman jäänmurtaajien apua ole onneksi vielä todellisuutta. Jäämeren kesäpeitteen arvioidaan kuitenkin sulavan kokonaan ensimmäistä kertaa 2030-luvulla.

Luoteisväylän purjehtivan täytyy suhtautua jäähän vakavuudella ja tasavertaisena toimijana.

Merta ja maata ei voi erottaa

Työskentelen Arktisessa keskuksessa, Sanna Kopran vetämässä ja Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa Kansainväliset suhteet planetoseenin aikakaudella: Pohjoinen jäämeri vuonna 2050. Tutkin autoetnografian keinoin, miten jään ymmärtäminen toimijana

auttaa hahmottamaan pohjoisten merireittien tulevaisuutta. Osana projektia haastattelin matkan varrella ihmisiä, joille jää merkitsee muutakin kuin veden kiinteää olomuotoa – elämäntapaa, ruokaturvaa, harrastuksia, kulkuväylää.

Vielä heinäkuun lopulla odotelimme jään katoamista Alaskan rannikolla, ankkuroituneena suojaisten lahteen Yhdysvaltojen ja Inupiatien kotiseudun pohjoisimmassa osassa. Elokuun puoleenväliin mennessä jääpeite oli kivunnut jo pois rannikolta Beaufortinmerellä, mutta Inuit Nunangatissa, arktisessa saaristossa Kanadan lipun alla, jäät vallitsivat vielä tiukasti aluetta.

Veneessä asuessa meri ja siihen liittyvät olosuhteet ovat oleellisempia kuin maa. Meren ja maan olosuhteet kuitenkin kytkeytyvät toisiinsa. Tuuli kanavoituu väkivaltaisen voimakkaasti vuoristoisen alueen syleilemälle lahdelle, jäät liikkuvat eri tavoin aavalla merellä kuin rannikolla, ja aallot käyttäytyvät eri tavoin matalan ja syvän merenpohjan päällä.

Merenpinta nousee jäätiköiden sulaessa, piirtäen meren ja maan rajan uudelleen.

Tutkimuksessani käytän ympäristöturvallisuuteen ja geopolitiikkaan keskittyvän tutkija Simon Dalbyn kehittämää termiä ”terrestrocentric”, maalähtöinen, joka viittaa tietoon, joka keskittyy ja on lähtöisin maasta. Termillä Dalby korostaa maapallon pääasiallisen peitteen, meren, poissaoloa tiedon tuottamisessa. Tämä on tietenkin ymmärrettävää – ihminen ei voi olla meressä kotonaan, vaikka kuinka haluaisi – mutta kiihtyvän ilmastokriisin ja luontokadon aikana maata ja merta ei voi enää kohdella erillisinä, kuten monet yhteiskuntatieteelliset lähestymistavat ovat viime vuosina todenneet.

Tieto on tekijänsä näköistä

Kaikki tieto on tietystä paikasta peräisin, ja veneestä käsin tieto vedestä voi olla erilaista kuin maalta käsin.

Tieteenfilosofi Sandra Harding on tunnetusti esittänyt vahvan objektiivisuuden käsitteen, jonka mukaan kaikkea tietoa olisi arvioitava siinä sosiaalisessa tilanteessa, jossa se muodostuu – mikä viime kädessä vah-

vistaa objektiivisuuden standardeja. Samoilla linjoilla on Donna Haraway, joka kirjoittaa feministisestä objektiivisuudesta tarkoittaen sillä ”yksinkertaisesti paikannettua tietämystä”, joka on aina osittaista.

Samoin kuin arktisen alueen tutkijan näkökulma voi vaihdella sen mukaan, asuuko ja tutkiiko hän pohjoista ”sieltä” vai ”täältä” käsin, myös vedestä kirjoittaessa kokemus on eri maalta ja mereltä käsin. Tiede ja tieto ovat aina tekijänsä näköisiä: asiat, joihin kiinnittää huomiota; kysymykset, joita pitää tärkeänä; haasteet, joihin haluaa löytää ratkaisun.

Vaikka meren päällä asunkin, en ole kala. Merta täytyy kunnioittaa, ja sinne joutumista on vältettävä. Merisäätiedotusten seuraaminen ja analysointi kuuluvat jokapäiväiseen elämään. Jääkarttojen, satelliittikuvien sekä tuulen ja säämallien seuraaminen on ainoa tapa, jolla Luoteisväylän purjehdus voidaan ylipäätään toteuttaa. Juuri tämä tekee myös tutkimuksen merijäästä henkilökohtaiseksi: merta täytyy seurata erilaisella intensiteetillä, kun oma päiväohjelma – ja turvallisuus – riippuu meren mielialoista.

Elokuun aikana pääsimme pujottelemaan sulaneiden ja hajaantuneiden jäälauttojen läpi turvallisesti, ja syyskuun alussa ylitimme Baffininlahden majesteettisine jäävuorineen.

Jää päästi meidät läpi. ●

Arktisten vetten äärellä

TEKSTI MARIA PALDANIUS | KUVAT ELLI ALASAARI

Miten estämme ympäristöä ja ihmiskuntaa uhkaavat katastrofit tulevaisuudessa? Eikö meillä ole jo olemassa kaikki tarvittava tieto ja teknologiat asioiden muuttamiseksi parempaan suuntaan? Jos näin on, miksi emme toteuta tarvittavia toimenpiteitä? Nämä ovat aikamme suuria kysymyksiä – ja tässä kohdassa minun ja kollegoideni tutkimus yhteiskunnan vesisuhteista nousee tärkeään rooliin.

Toimin tutkijana Arktisessa keskuksessa osana Critical Arctic Studies -tutkimusryhmää. Tällä hetkellä minun pitää kiireisenä erityisesti Post-anthropocentric water relations in the Bothnian Bay -projekti, jossa tutkin veden- ja lumenhallintaan liittyviä sosiaalisia ja teknisiä taustoja urbaanissa ympäristössä. Tavoitteeni on ymmärtää paremmin näiden ilmiöiden taustalla piileviä sosiopsykologisia muutujia. Projektin aikana olen oppinut paljon myös Rovaniemen haasteista, kuten siitä, miten yhä enemmän maata asfaltoidaan umpeen ja miten sadevesi kerätään ja johdetaan suoraan Kemijokeen, mikä heikentää veden laatua ja tuottaa virtauksia, joita voi olla vaikea hallita. Tätä varten olen haastatellut kaupunkisuunnittelun ja rakentamisen ammattilaisia.

Omassa elämässäni veden liiallisuus ja niukkuus ovat jatkuvasti läsnä. Muutamina viime kesinä kotiseudullani Sisiliassa on koettu vesikriisejä, jotka ovat seurausta rapistuneesta infrastruktuurista ja aavikoitumisesta. Saksassa sijaitseva perhetilamme puolestaan tulvii säännöllisesti. Rovaniemellä, Viirinkankaan kotimme pihapiirissä olemme päättäneet luottaa luonnon tarjoamaan ratkaisuun rankkasateiden hallinnassa: olemme jättäneet kaikki 20 puuta pystyyn – nekin, jotka seisovat lähellä taloa – ja kieltäytyneet toistuvasti rakentamasta salaojia, joita meille suositeltiin ostettuamme rintamamiestalon vuonna 2012. Mielestämme puut ovat osa hulevesien hallintainfrastruktuuria.

Muutin Suomeen vuonna 2007 suorittaakseni tohtorintutkimuksen ympäristösosiologiassa Oulun yliopistossa. Tutkimukseni käsitteli ydin- ja vesivoiman kehitystä, ja yksi keskeinen teema oli ihmisen suhde veteen. Lapissa olen asunut ja työskennellyt 12 vuotta. Viime aikoina olen alkanut tutkia myös lumen merkityksiä suomalaisten arjessa. Miten lumi määrittelee rytmimme ja rutiinimme? Miten se vaikuttaa asumisjärjestelyihin? Millaisen kulttuurisen merkityksen suomalaiset antavat lumelle? Ajattelen, että ulkopuolinen näkökulma mahdollistaa kulttuuristen normien tarkastelun uusien silmin.

Hannah Strauss-Mazzullo

Tutkija, Arktinen keskus
Critical Arctic Studies -tutkimusryhmä

Vesi eli ”maapallon komeettamehu” on mahtava elementti tiedekasvatustalolle. Veteen liittyy sekä arkisia aistikokemuksia että kemiallisia ja fysikaalisia ominaisuuksia, jotka jaksavat aina ihmetyttää. Vesi on mukana monissa arktisissa tapahtumissa, kuten sateenkaarten muodostumisessa, veden ja ravinteiden nousussa kasveihin sekä tulevaisuuden kierto- ja vetytaloudessa.

Vesi on tärkeä osa kestävyys- ja tiedekasvatusta. Luonnonvarana vesi ylläpitää maapallon elämää monin eri tavoin – ja samalla veden kiertokulku, kulutus, käyttö ja tarpeellisuus liittyvät vahvasti jokapäiväiseen elämäämme. On tärkeää ymmärtää, että vaikka planeetalamme on vettä niin paljon, että ulkoapäin maapallo näyttää vesipallolta, käyttökelpoisia sisävesiä on vain prosentin murto-osa. Veden määrä, laatu, saatavuus ja käytettävyys vaihtelevat eri tilanteiden mukaan. Vesi on siis yhtä aikaa sekä elämän mahdollistaja että uhka elämälle.

Arktisilla ja polaarialueilla vedet ovat laadullisesti hyvässä kunnossa. Valtaosan vuodesta arktiset vedet ovat sitoutuneina kiinteään muotoon eli lumeksi tai jääksi, mikä tasapainottaa maapallon vesikiertotaloutta ja globaaleja fysikaalisia systeemejä. Tasapaino ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Herkässä pohjoisen ympäristössä monet tekijät vaikuttavat vesistöjen tilaan. Täällä eletään eri elinkeinojen, teollisuuden ja ympäristössä tapahtuvien muutosten ristiallokossa. Vesiemme ja vesistöjemme ymmärtäminen edellyttää jatkuvaa seurantaa, mallinuksia ja tutkimuksia, joihin kansalaisiakin on valjastettu mukaan. LUMA-työssä yritämme saada esimerkiksi kouluja tekemään kansalaishavaintoja omista lähivesistöistään ja lumesta yhdessä tutkijoiden ja viranomaisten kanssa.

Olen itse virtavesien kasvatti Kemijoen varrelta, Tervolasta. Vietin lapsuuteni joen ja aapasuon välissä, ja joki-vesi kuvastaakin minulle elämän virtaamista eteenpäin. Luonto kaikissa muodoissaan on yhä tärkeä osa elämäni. Arjessani tarkkailen aktiivisesti vesijalanjälkeäni ja pyrin säästämään vettä. Työni ja elämäntapani kautta yritän välittää samaa ajattelutapaa muillekin. Mielestäni vettä ei tule pitää itsestäänselvyyttenä. Siihen pitäisi suhtautua kuin se olisi meillä lainassa. Sillä sitähan se on.

Teppo Kuusela

Tiedekasvattaja
uJunnu-tiedekasvatustoiminnan koordinaattori,
LUMA-keskus Lappi ja LUC-korkeakoulu-yhteisö
Projektipäällikkö, tiedekasvatusprojekti KEMU

Vesi on osa minua. Pidän uimisesta järvissä, lammissa ja joissa, ja ilahdun yhtä paljon ensimmäisen pakkaslumen narskumisesta kengänpohjissa kuin kevään ensimmäisistä sateista. Samoin kuin muutkin elävät olennot, vesi kiinnittää minut ympäristöön – olin sitten Suomessa tai Grönlannissa.

Väitöskirjatutkimuksessani käsittelen kestävyysien moninaisuutta arktisella alueella sekä sitä, miten paikalliset ja globaalit kestävyiden käsitykset kohtaavat ja miten ne voisivat jopa tulla toimeen keskenään. Tutkin aihetta hylkeenpyynnin, hyljekäsitöiden ja hyljetuotteiden kaupan kautta. Tutkimukseni tiimoilta teen yhteistyötä Perämeren hylkeenpyytäjien sekä Länsi-Grönlannin hyljevaatetuksen valmistajien kanssa. Myös hyljekäsitöiden tekeminen on tärkeä osa tutkimustani.

Vaikka tutkimukseni keskiössä ovat hylkeet, niiden kautta avautuu yhteys myös muuhun merelliseen elämään. Perämerellä hylkeistä ei voida puhua puhumatta kaloista sekä pienimuotoisen rannikkokalastuksen merkityksestä paikallisille. Samoin kuin Perämerellä, myös Grönlannissa hylkeenpyynti ja siihen liittyvät aktiviteetit sitovat meren ja maan toisiinsa. Yhteistä näille paikoille on se, että hylkeenpyynti on mahdollistanut ihmisten elämisen pohjoisen rannikko-olosuhteissa.

Oma kiinnostukseni hylkeenpyyntikulttuureihin ei alkanut hylkeistä, vaan ihmisten ja muiden elollisten välisistä suhteista – ja siitä, miten nämä suhteet vaikuttavat käsityksiimme kestävydestä ja visioihimme kestävästä tulevaisuudesta. Visiot eivät aina kohtaa, mistä hylkeenpyynti on hyvä esimerkki: toisinaan risteävät käsitykset kulmineituvat konfliktiksi. Konflikteja purkaessa on tärkeää kysyä, kenellä on valta tehdä päätöksiä, mikä on kestävää ja eettistä ja kenen visiota toteutetaan.

Olen kotoisin Kajaanista, ja taustani on muotoilussa, alkuperäiskansatutkimuksessa ja kestävyysopinnoissa. Hylkeet ja muu merellinen elämä ovat tulleet tutuksi vasta tämän tutkimuksen myötä. Välissä ehdin asua Helsingissä, Rovaniemellä ja Alaskan Fairbanksissa, kunnes palasin väitöskirjatutkimuksen tiimoilta Rovaniemelle. Hylkeenpyynti on loputtoman kiehtova tutkimusaihe, koska siinä ollaan niin vahvojen tunteiden äärellä. Hylkeenpyyntiin liittyvien merkitysten tunnistaminen on tärkeää, jotta erilaisten kestävyyskäsitteiden rinnakkaiselo on mahdollista. ●

Heidi Konttinen

Väitöskirjatutkija
Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

kolumni

HANNA SCHAAFSMA

Opiskelija

Taiteen asiantuntija -maisteriohjelma

” Leikkiessään lapsi liittyy maailmaan aistisesti ja ruumiillisesti todellisuutta luoden.

LEIKIN VEDET

Miten olla elävä? Miten virrata, muuntua olomuodosta toiseen itseään kadottamatta? Miten eläytyä lukemattomiin toisiin ja toiseuksiin? Miten luoda todellisuutta tullen itse alati luoduksi? Mitä olisikaan vedenkaltainen ajattelu? Vastakohtana jo juomakelvottomalle, padotujen käsitteiden varaan pystytetylle, määrällisesti mitatulle todellisuudelle?

Sillä vaikuttava merkityksellisyys syntyy ainoastaan koetusta yhteydestä, läpeensä elettyinä vuorovaikutussuhteina toiseen, ilmiöön, luontoon. Kysymys on kyvystä liittyä maailmaan, eläytyä sen ilmaisiin. Ja tuo kyky liittyä – sen herkkyyden, pyyteettömyyden ja pelottomuus – on kysymyksistämme tärkein.

Lapsi vieritti kiviä pois purosta. ”Nyt minä virtaan”, hän sanoi. Ja minä tunsin, että veden tahto on virrata, että lapsi tunnisti itsessään tuon elementaarisen tahdon, että hän eläytyi puron tahdon liikkeeseen.

Lapsen leikissä välkehtii veden vastaanottava laatu, joka läpäisee, sallii ja liittää materiaalisen ja immateriaalisen, unen ja todellisen. Ja hänen nähdessään lätäkön lakkaa lätäkö olemasta lätäkö substansiivina ja herää eloon koettuna: upottavana, haihtuvana, jähmettyvänä, hurjana tai kuiskivana mahdollisuuksien materiaalisena toisena. Lätäkö on leikissä todeksi elettyä merkitysyhteyttä. Lätäkö ja lapsi muotoilevat toisissaan esiin leikin ilmauksen. Leikki muotoilee lasta ja lätäkkoa. Vesi ilmaisee itsensä lapsessa. Ja niin purojen vedet ovat reittejä, jotka kykenevät kuljettamaan lukemattomiin todellisuuksiin.

Huljuttamista, läiskyttämistä, kellumista – vesi on omanlaistaan koreografiaa synnyttävä elementti. Leikkiessään lapsi liittyy maailmaan aistisesti ja ruumiillisesti todellisuutta luoden, ja tämä osallisuus tarjoilee ekoaktivistisen tulokulman aiheeseen. Itsetuhoisen maailmasuhteemme vastapainona näyttäytykin leikkivän lapsen henkilökohtaisia merkityksiä synnyttävä ja niihin nautinnolla ja vakavissaan kiinnittyvä maailmasuhde, joka syntyy ja ilmenee vuorovaikutuksena: kanssa, vasten, myötä, kautta, luovana uudelleenorganisoinnin ilmaisullisena liikkeenä. Tuo merkityksellisissä mielikuvissa tapahtuva toiminnallinen yhteenkietoutuma on eletty todellisuus.

Todellisuuden kokemus on tulkintaamme toisesta. Tulkintamme riippuu kyvystä eläytyä. Kyse ei ole pienestä asiasta: leikki venyttää ja luo merkitysperspektiivejämme. Se vapauttaa olemisen muuttamattomuudesta takaisin liikkeeksi. Se on elävää virtaa.

KUVITUS EEVA HANTULA

Sinisessä kuplassa

Vedessä kommunikoidaan kehonkielellä. Myös kuvaaminen vedessä on kehollisesti kokonaisvaltaista.

Aloitin laitesukeltamisen Thaimaanlahdella 17 vuotta sitten. Olin lomalla, mutta innostuin sukeltamisesta niin paljon, että jäin sinne kolmeksi vuodeksi ja työskentelin sukellusoppaana reilun vuoden. Työssä kiehtovinta oli ihmisten kanssa kommunikointi pinnan alla. Kun vedessä ei voi puhua, kehonkielestä tulee vahva kommunikoinnin keino.

Kokeilin kaverin kameralla vedenalaista kuvaamista, sillä kiinnostus visuaalisuuteen on ollut vahvasti läsnä harrastuksissani jo lapsuudesta asti. Ostin ensimmäisen sukelluskuvausvälineistön, ja aloin kuvata sukellusasiakkaita.

Sukellus on aina ollut itselleni todella fyysinen kokemus. Vedessä opettelini liikkumaan tavalla, joka maan päällä on mahdotonta. Aluksi liikkuminen oli kömpelöä, mutta hyvin pian se alkoi tuntua vapauttavalta. Turvallinen sukellus vaatii, että hengitys on hyvin rauhallista. Veden varaan uskaltaa painaa kehonsa; se on hyvin seesteinen tila.

Myös kuvaaminen vedessä on kehollisesti kokonaisvaltaista, jopa hengitys vaikuttaa liikkumiseen. Voin kuvatessa liikkua ja pyöriä mihin suuntaan tahansa. Sujuva kuvaus on tosin vaatinut paljon sukelluksia ja harjoittelua.

Omasta intohimosta ammatiksi

Kun opiskelin viimeisiä vuosia Lapin yliopiston audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusohjelmassa, pääsin mukaan tekemään Pekka Veikkolaisen ja Hannes Vartiaisen ohjaamia planetaarioelokuvia *Itämeri* ja *Meren Uumen*. Toimin tuotantopäällikön ja vedenalaisen kuvaajan roolissa. Se oli unelmien täyttymys. Kuva-

Vapaasukeltaja, Egypti 2023.

Veljekset Lassi ja Mikko Paasi pelaamassa pokeria veden alla, Thaimaa 2015.

simme Itämeressä niin kesällä kuin talvella jäälauttojen alla. Huipentuma oli reilun kuukauden kuvausreissu Indonesian saaristoon ja Tongalle.

Lembah-saaren yösukellukset Indonesiassa olivat erityisen jännittäviä. Sukelluskohdeet olivat pääosin hiekkapohjaisia, ja kohtasimme jatkuvasti mitä ihmeellisiä eläimiä: merietanoita, rapuja, meduusoja, mustekaloja ja hyvin erikoisen näköisiä kaloja.

Kun kuvasimme ryhävalaita Tongalla, niiden massiiviset lauluäänet ympäröivät kehon kauttaaltaan. Oli kuin olisi isossa sinisessä kuplassa. Sain kuvata valaan poikasta emonsa vieressä muutaman metrin päästä. Poikanen kääntyi suoraan kohti kameraa. En ole koskaan tuntenut niin vahvasti omia sydämenlyönnejä vedessä kuin silloin.

Planetaarioelokuvien loppuvaiheilla aloin työstää kahta omaa elokuvaa. Lyhyt dokumenttielokuva *Rajapinta* sukeltaa neljän henkilön kokemuksiin vesiympäristössä. Jokaisella heistä on jokin vamma tai sairaus,

mutta vedessä he voivat liikkua ja aistia ympäristöään poikkeavalla tavalla. Tanssielokuva *Noora* syntyi Rajapinnan rinnalla yhdestä päähenkilöstä. Elokat ovat valloittaneet viime vuodesta lähtien sekä suomalaisia että kansainvälisiä elokuvafestivaaleja, ja Noora on saanut useita palkintoja.

Vaikka maailman meret hurmaavat eksoottisuudellaan, myös Suomessa on upeita, kirkkaita vesistöjä. Erityisesti minua kiehtoo ihmiskehon ja sen liikkeen kuvaaminen vihreää vettä vasten. Viime vuosina olen innostunut vapaasukelluksesta ja kuvauksesta veden alla ilman sukelluslaitteita. Siinä on aivan oma vapautensa ja paljon mielekkäitä haasteita tuleville vuosille.

On ollut upeaa huomata, kuinka omasta intohimosta on muodostunut ammatti. Se on tosin vaatinut hurjasti ponnistelua ja epävarmuuden sietämistä. Tällä hetkellä käsikirjoitan useampaa lyhytelokuvaa, joissa kaikissa vesi on jollakin tavalla läsnä. •

”
Myös Suomessa on upeita, kirkkaita vesistöjä.

Hei hei Hurtigruten!

tuokio
arktisessa

Post Tourism

Vierailin tänä vuonna Bodøssa kahteen otteeseen. Helmikuun alussa osuin kaupunkiin Ingunn-myrskyn aikaan. Myrskyn laannuttua kävelin seuraavana päivänä kaupungilla ja pysähdyin katsomaan satamalaiturin vieressä sijaitsevan liikkeen ikkunaa, jossa täytetyt eläimet katselivat merelle. Mietin hieman haikeana, mitähän ne ajattelevat, kun turistit ja paikalliset toinen toisensa jälkeen matkustavat lautalla Lofoteille.

Teksti & kuva
SUVI AUTIO

Kuvataidekasvatuksen yliopisto-opettaja
Taiteiden tiedekunta

TIINA JATKOLA Opiskelija, graafinen suunnittelu, taiteiden tiedekunta

blogi

”KAIKKEA EI VOI SAADA” – VAI VOIKO?

Olen todella onnekas pystyessäni matkustamaan opiskelujen ohella, sillä se ei todellakaan ole itsestäänselvyys. Kuluneen vuoden aikana olen käynyt muun muassa Helsingissä, Turussa, Itä-Suomessa, Lapissa, Espanjassa, Kreikassa ja Saksassa. Vaikka nämä lomat ovat olleet lyhyitä pyrähdyskiä, ovat ne tuoneet normiarkeeni niin paljon. Vihaan ajatusta, että laittaisin elämäni ja unelmani tauolle opiskelun ajaksi. Siksi yritänkin ylläpitää matkustusputkeani mahdollisimman pitkään – on matkan päämäärä sitten naapurikylän peräkonttikirpputori tai artistin keikka toisessa maassa. Tämän lisäksi on vielä yksi tekijä, jonka kautta uskon siihen, että kaiken voi saada. Opiskelijavaihto. En voi sanoa vaihdosta vielä mitään muuta kuin, että se on suurin linkki unelmani toteutumisen ja opiskelun välillä.

HENNI

Opiskelijaelämää
Lapin yliopistossa.

Lue koko teksti:
lapinyliopisto.blogspot.fi

Palautetta, kiitos

Palautteen saaminen on tärkeä oppimistilanne. Näin yliopistomme yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelija muistaa kuulleensa jo lapsena.

– Olen suorittanut tähän mennessä 160 opintopistettä ja vain kolmelta kurssilta olen saanut sanallista palautetta, hän kertoo.

Hän muistaa jääneensä kerran ilman palautetta, vaikka pyysi sitä erikseen.

Monilta kurseilta saa arvosanan, mutta yhteiskuntatieteiden opiskelijan mukaan pelkästään sen perusteella on vaikea arvailla, mikä onnistui ja mikä ei.

– Olisi tärkeää kuulla, miten on onnistunut esimerkiksi kriittisessä ajattelussa ja uusien näkökulmien esittämisessä.

Opiskelija toivoo palautetta sisällön lisäksi myös tekstin rakenteesta ja oikeinkirjoituksesta.

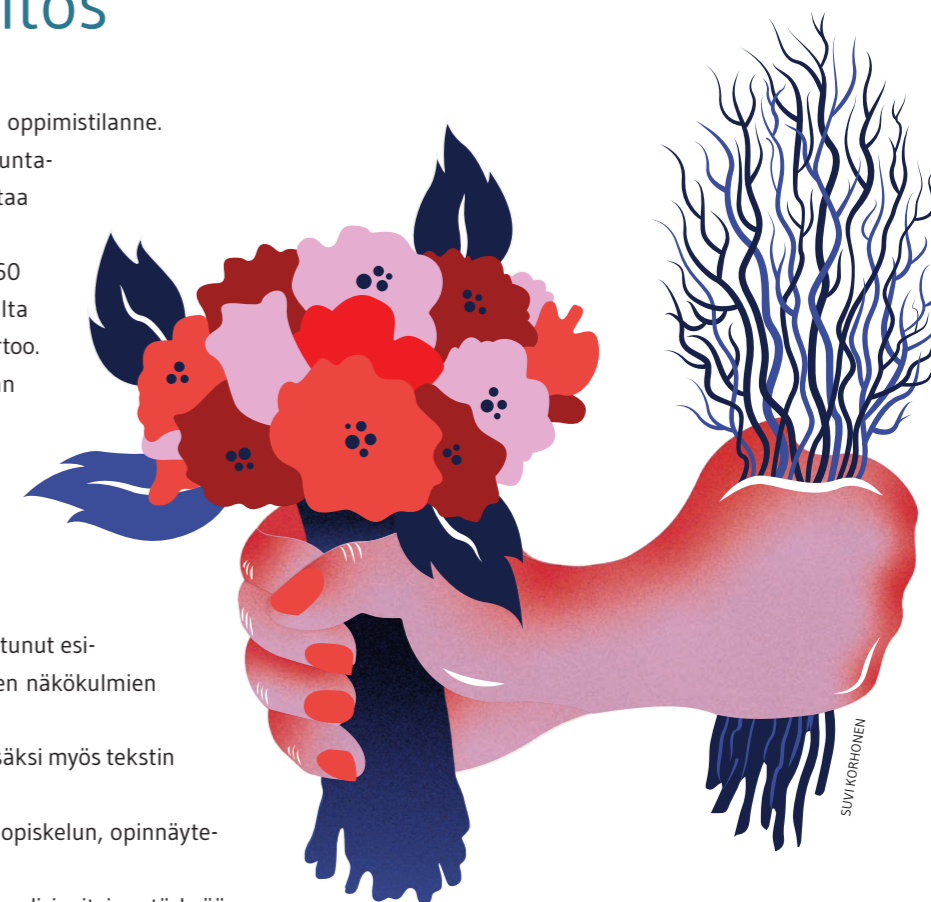
– Palautteen saaminen olisi tärkeää opiskelun, opinnäytteiden ja työelämän kannalta.

Hänen mielestään palautteen saaminen olisi erityisen tärkeää ensimmäisenä opiskeluvuonna, sillä siitä saa pohjan kaikkeen tulevaan opiskeluun ja työskentelyyn.

Taiteiden tiedekunnan opiskelija kertoo, että ensimmäisenä vuonna he eivät saaneet aina edes numeroita, vaan monet kurssit arvosteltiin hyväksytyt/hylätty-asteikolla.

– Palautteen avulla voisin löytää esimerkiksi kirjallisesta työstäni kehityskohteita: mikä oli toimivaa ja missä olisi vielä parannettavaa.

Molemmat opiskelijat tietävät, että arvosanoille on arvostelukriteerit, mutta niiden avulla on vaikea reflektoida omaa osaamistaan.

– Annan lähtökohtaisesti aina saman panoksen jokaiselle kurssille, joten on vaikea tietää, miksi välillä arvosanaksi tulee neljä ja välillä viisi, yhteiskuntatieteiden opiskelija kertoo.

Taiteiden opiskelija kertoo, että kirjallinen palaute voisi kehittää häntä opiskelijana.

– Opettajat kuitenkin aina lukevat kirjalliset työmme, niin mikseivät he voisi samalla laittaa mukaan edes lyhyen kirjallisen kommentin.

ÅSA NIEMI

Opiskelijat esiintyvät jutussa nimettöminä, jotta voivat puhua aiheesta avoimesti. Toimittajalla on tiedossa heidän henkilöllisyytensä.

Taiteen asiantuntijoilla annettavaa myös koulumaailmaan

Nella Toivanen ei muutama vuosi sitten aavistanut, kuinka hänen taustansa sirkustaiteessa määrittäisi tulevan pro gradun suuntaa. Näin kuitenkin kävi.

Toivanen opiskelee viimeistä vuotta Lapin yliopistossa taiteen asiantuntija -maisteriohjelmassa. Vuoden loppuun mennessä valmistuu Toivasen pro gradu, jossa hän tutkii kehollisia ja taideperustaisia lähestymistapoja ihmisen biologian oppimisessa.

Aihe alkoi kiinnostaa, kun Toivanen törmäsi yläkoululaisten ihmisen biologian opetukseen. Koulussa opimme teoriassa, miten ihmisen keho liikkuu ja toimii, mutta harvemmin näemme ja koemme sitä käytännössä.

– Koin teeman tärkeäksi, koska elämme ajassa, jossa tutkimuksen mukaan enää yhdeksän prosenttia yhdeksäsluokkalaista liikkuu terveytensä kannalta riittävästä, Toivanen sanoo.

Lisäksi Toivanen oli jo vuosia pohtinut, miten tuki- ja liikuntaelimiä voitaisiin opettaa toiminnallisesti liikkumalla ja keholista taidetta havainnoimalla.

Tutkielmansa Toivanen toteutti yhteistyössä Lapin yliopiston harjoittelukoulun lehtori Jaana Sillmanin ja kasvatustieteiden tiedekunnan projektipäällikön Teppo Kuuselan kanssa.

Aluksi Toivanen teki katsauksen oppikirjoihin sekä opettajien tuki- ja liikuntaelimestön opetusmateriaaleihin. Tämän pohjalta hän loi kaksi sirkustaiteen opetusteosta ja Liikkumalla oppien -työpajan. Lisäksi Toivasella oli Arktikumissa pedagoginen Liikkuva keho -taidenäyttely.

– Teokset ja työpaja pilotoitiin näyttelyn aikana yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Teokset opettivat nuorille nivelten liikesuuntia ja rakenteita sekä lihasten toimintaa.

Vastaanotto oli innostunutta. Nuoret kirjoittivat palautteissaan, kuinka he pystyivät hahmottamaan ja ymmärtämään kehon sekä lihasten liikkeitä paremmin.

– Sirkustaiteen käyttäminen opetuksessa herätti myönteisiä hämmästyksen ja hämmennyksen tunteita.

Kesän aikana teokset kiersivät lasten ja nuorten taidefestivaaleilla sekä kulttuuritapahtumissa. Nyt Toivanen on hakenut rahoitusta koulukiertueeseen ja pohtii opintojensa jatkamista väitöskirjaan.

– Taiteen asiantuntijoilla on paljon annettavaa myös perusopetukseen. Olen iloinen, että metodit ovat nyt käytössä Lapin yliopiston harjoittelukoululla.

SANNA KEKKI

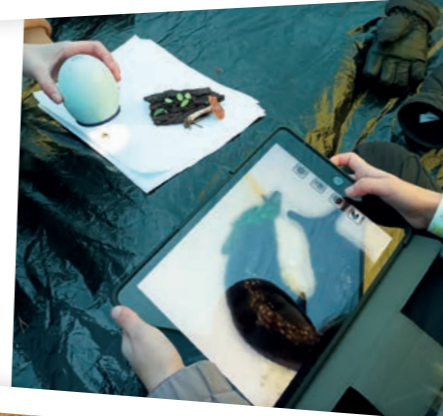
Nella Toivanen: Liikkuva keho -opetusteokset

ANTTI PAKKANEN JA NELLA TOIVANEN

DIPTÉE THAPA

TIIA ANSAS

TIIA ANSAS

AAPO ANSAS

Tavallinen koulupäivä teltan suojassa

Lapin yliopiston harjoittelukoulun pihalla seisoo sinivihreitä telttoja. Syksyinen tuuli puhaltelee, sade vihmoo. Telttoista kuuluu rauhallista keskustelua, välillä riemunkiljahduksia. Kolmannen luokan opettaja Tiia Ansas pujahtaa teltasta toiseen ja tarkistaa, miten työt sujuvat. On ihan tavallinen matematiikan tunti.

Ansas tuli opiskelemaan Lapin yliopistoon luokanopettajaksi vuonna 2015, ensimmäiselle luontokasvatuspainotteiselle vuosikurssille. Mutta se, mitä luonto- ja kestävyyskasvatus opettajan arjessa tarkoittaa, oli hänelle pitkään epäselvää. Oma opettajuus kirkastui työelämässä.

– Ymmärsin, että ei yliopiston pitänytkään antaa kaikkea hopeatarjottimella. Että tässä olisi yksi valmis luontokasvatusope, olepas hyvä.

Ansas on työskennellyt opettajana sairaalakoulussa ja myöhemmin pienessä kyläkoulussa. Luonto tuli vahvemmin mukaan harjoittelukoululla. Kollega naureskeli, että Ansas oli oppilaidensa kanssa enemmän ulkona kuin sisällä. Se oli osuva huomio.

– Jokaisen opettajan pitää itse oivaltaa, mitä luonto- ja kestävyyskasvatus kenellekin tarkoittaa. Minulle se on luonnossa olemista.

Nyt Ansas järjestää työparinsa kanssa opetusta ulkona noin kaksi tuntia päivässä, säällä kuin säällä. Hän on kiitollinen, että saa myös ohjata luokanopettajaopiskelijoita.

– On ihanaa, kun tulee olo, että muistan tuon tunteen. Ja saan olla tukena, jakamassa tärkeitä ajatuksia.

Helppokäyttöiset pop up -teltat ovat tuttu näky koulun lähialueilla. Ansas on huomannut, että ulkoilu helpottaa keskittymistä. Pihalla ärsykkeet eivät haittaa, siellä niihin saa tarttua. Jos joku innostuu metsähiiren jäljistä, niitä voi valokuvata. Jos karpalon maku pohdituttaa, sitä saa maistaa.

– Ulkona lapset saavat olla lapsia. Tehdä sitä, mitä kuuluukin. Sisällä toimintaa haastava ominaisuus voi ulkona olla lapsen vahvuus.

Parasta työssä ovat lapset, luonto ja luottokollega. Ne ilahduttavat ja innostavat – sekä auttavat opettajaakin olemaan hetkessä kiinni.

JAANA OJUVA

Tiia Ansas

Lapin yliopiston harjoittelukoulun lehtori

- Valmistunut Lapin yliopistosta 2020 luontokasvatuspainotteiseksi luokanopettajaksi
- Nauttii monipuolisesta ulkoilusta ja liikunnasta
- Sydäntä lähellä ovat kutominen ja kudontavinkkien vaihtaminen mummin kanssa
- Potee vakavaa mökkikumetta.

Saumakohtia

Materiaaleilla on Marjatta Holmalle suuri merkitys. Monissa hänen teoksissaan toistuu karheuden ja sileyden dialogi.

TEKSTI PILVIKKI LANTELA | KUVAT SANTERI HAPPONEN

Merkit, 2024, tempera ja hiili kankaalle.

Pysyy, 2024, tempera, öljy ja hiili juuttikankaalle.

Joulun alla vuonna 2022 Turun Ars Nova -taidemuseossa lepää rauha. Valot ovat himmeät. Joidenkin teosten edessä penkit kutsuvat pysähtymään kuvien äärelle. Kuvataiteilija Marjatta Holman minimalistiset taulut muotoutuvat tilassa modernin ajan ikoneiksi, seesteisiksi ikkunoiksi itsen tai sillaksi kohti pyhää.

Italialainen mikrohistorioitsija Giovanni Levi on kehottanut tutkijoita kysymään: mitä tapahtuu silloin, kun mitään ei näytä tapahtuvan? Tätä voi kysyä myös Holman teoksilta. Äkkiseltään teokset näyttävät äärimmäisen pelkistetyiltä. Galleria Sculptorissa vuonna 2017 esillä ollut *Jänisliima pellavalle* sisältää nimensä mukaisesti kaksi elementtiä – jänisliimalla aikaansaadut sävyt jättävät pellavalle materiaalina runsaasti tilaa.

Minimalistisen lopputuloksen taustalla on oleilua teosten kanssa, kuten Holma itse työskentelyään nimit-

tää. Turussa vanhassa Hellaksen suklaatehtaassa sijaitseva työhuone on Holmalle rakas tila.

– Maalaan yleensä kananmunatemperalla, jossa minua viehättää materiaalin luonnonmukaisuus ja liukkaus.

Holma aloittaa tyypillisimmin työskentelyn pingottamalla valitsemansa pohjakankaan puukehyksiin. Rovaniemen työhuoneen pöydältä löytyy puuvilla-, juutti- ja pellavakangasta. Joskus taiteilija käyttää myös kaakeleita tai muita materiaaleja. Pohjustamisen jälkeen Holma maalaa, hankaa tai hioo, esimerkiksi siveltimiä tai sieniä käyttäen.

– Usein ensimmäistä maalauksertaa seuraa maalin poispeseminen ja teoksen tarkastelu uudelleen.

Ajallisia ja materiaalisia saumoja

Materiaaleilla on Holmalle suuri merkitys, ja erilaisten pintojen ja materiaalien yhdistely on Holman työskentelylle luonteenomaista. Monissa teoksissa toistuu karheuden ja sileyden dialogi.

– Lopputulos yllättää jollain tavalla aina. Joskus maalauksen prosessin sattumanvaraisuudesta muotoutuu koko teoksen aihe, tai esimerkiksi maalatun pinnan väärä puoli onkin kiinnostava.

Myös eri maalausten yhdisteleminen tuo yllätyksellisyyttä ja kerroksellisuutta lopullisiin teoksiin. Holmalla on tapana käyttää edellisen aikakauden töistä yhtä keskustelukumppaninaan uusien syntyvien teosten rinnalla.

– Teen maalauksia tietyissä valitsemisani koissa. Koot määräytyvät isoimmillaan oman pituuteni mukaan, jotta pystyn itse liikuttelemaan niitä. Yhdistelemällä näitä pienempiä teoksia saa aikaan myös monumentaalisia teoskokonaisuuksia.

Saumakohtat ovat Holmalle tärkeitä, niin ajalliset kuin materiaaliset saumat.

– Olipa kysymys yksittäisen kappaleen reunoista tai isomman teoksen saumoista, saumakohtissa tapahtuu yleensä jotakin mielenkiintoista tai yllätyksellistä, joka minua viehättää.

Isän työpöydän alla

Holman kiinnostus taidetta kohtaan syttyi varhain.

– Isäni Sakari Holma on arkkitehti, joten meiltä löytyi kotoa aina laadukkaita kyniä ja papereita. Muistan piirrelleeni arkkitehtitoimiston työpöytien alla. Kiinnostukseni rakennuksiin, tilaan ja saumoihin juontuvat eittämättä lapsuuteni vaikutuspiiristä.

JUSSI VIRKKUMAA

Marjatta Holma

- Syntynyt 1976
- Asuu ja työskentelee Turussa
- Teoksia muun muassa Nykyaiteen museo Kiasman, Suomen valtion ja Wihurin kokoelmissa
- Lukuisia yksityis- ja ryhmänäyttelyitä Suomessa. Teoksia on ollut esillä esimerkiksi Helsingin taidehallissa, Mäntän kuvataideviikoilla, Ars Novassa, Galleria Å:ssa, Artag-galleriassa ja galleria Sculptorissa.
- Inspiroituu erityisesti pääsiäisen kärsimysviikosta, jolloin kuuntelee Bachin Johannes-passiota (La Petite Banden esittämänä, Sigiswald Kuijken kapellimestarina) ja Matteus-passioita (BWV 244:n esittämänä).

**Holman näyttely Galleria Valossa Arktikumissa
18.12.2024–9.2.2025.**

MAIJA HOLMA

Maalaus (2022) on työstetty maalaamalla pohjustusaineilla pellavakangalle. Se on koottu useasta osasta, mikä saa aikaan monumentaalisen kokonaisvaikutelman.

Holman neljän sisaren sarjasta kaikki päätyivät taidealalle musiikin, valokuvauksen ja kuvataiteen pariin. Marjatta Holma alkoi opiskella toista alaa mutta muutti lopulta suunnitelmiaan ja aloitti opinnot Turun Taideakatemiassa.

– Oli juhlavaa käyttää aikaa aamusta iltaan taiteen tekemiseen.

Edelleen Holman työrytmi on kokonaisvaltainen. Hän viettää työhuoneellaan paljon aikaa.

– Viihdyn työhuoneellani. Se on räjähtänyt tila mutta juuri sopiva osin sotkuihin työskentelyyn. Työhuoneen vanha kaakeliseinä on erityisen rakas – se inspiroi minua vuodesta toiseen.

Toinen Holmaa inspiroiva paikka on suvun mökki Pietarsaareissa.

– Monet maalaukseni ovat saaneet alkunsa Pietarsaaren mökillä, jossa vietän aina osan kesästä. Inspiroidun merimaiseman ja olemisen yksinkertaisuudesta. Maalaan usein rantahiekalla pelkkää kangasta ja jatkan maalauksia talven tullen Turussa.

Syksy Rovaniemellä

Holma saapui Rovaniemelle tuulisena syyskuun lauanteina ja haltioitui kaupungin kauneudesta.

– Haukoin henkeäni kävellessäni syksyisessä kaupun-

gissa. Kemijoen voimallinen läsnäolo! Koivut, lukematotat koivut!

Toinen ylevöittävä kokemus oli Lapin kamariorkesterin konsertti *Voimakkaasti herkkä syysavaus*, jossa erityisesti Arvo Pärtin *Wenn Bach Bienen gezüchtet hätte* elähdytti kuvataiteilijaa.

Klassinen musiikki on Holmalle yksi taiteen tekemistä ja ihmisyyttä ravitseva elementti ja hänen työ-

huoneellaan, vähintään pääsiäisenä, soi Bach.

– Kevät ja erityisesti pääsiäinen on lempivuodenaikani. Työhuoneeni täyttää silloin Bachin Matteus- ja Johannespassiot antautuessani kärsimysviikon intensiiviseen tunnelmaan.

Rovaniemellä Holma valmistele teoksia Galleria Valossa joulukuussa avautuvaan näyttelyyn ja pitää huolta itsestään.

– Minulle annettiin nuorena taideopiskelijana ohjeeksi pitää huolta itsestäni. En tuolloin ymmärtänyt neuvoa kovinkaan syvällisesti, mutta ajan myötä olen oppinut, kuinka olennaista on pitää huolta taiteilijan instrumentista eli itsestään. Työntekemisen lisäksi aion Rovaniemellä nukkua ja syödä hyvin. •

Meidän

historiamme

Poikkitieteellisessä hankkeessa kartoitetaan lappilaisen tietoliikenneinfrastruktuurin merkitystä ja menneisyyttä. Työpajoihin osallistuneista moni on ollut otettu siitä, että historiaa kerätään talteen.

TEKSTI JENNI KATERMAA

Puhelinasentaja työssään Kittilän Könkäällä vuonna 1965. Erkki Kitkiöjoen kotiarkisto.

Miten tietoliikenneinfrastruktuuri muokkaa arktista ympäristöä, maisemaa ja yhteisöjä? Kysymykseen pyrkii vastaamaan Tietoliikenneinfrastruktuuri, aika, yhteisö ja arktinen ympäristö -hanke.

– Arktinen ympäristö vaikuttaa siihen, minkälaista infraa rakennetaan, ja toisaalta infra vaikuttaa suoraan ja epäsuorasti arktiseen ympäristöön, selittää hankkeen vastuullinen johtaja Juha Saunavaara.

Tietoliikenneinfrastruktuurin ja yhteisöjen keskinäistä riippuvuutta

on havainnollistettu osallistamalla paikallisia asukkaita tutkijoiden vetämissä työpajoissa.

Rovaniemellä järjestetty työpaja keräsi paikalle tietoliikenteen suunnittelu-, rakentamis- ja huoltotoissa mukana olleita eläköityneitä työntekijöitä. Yksi osallistuja muisteli lapsuudenkotinsa puhelinkeskusta, ja toinen kertoi työurastaan posti- ja telelaitoksella.

Ylä-Lapissa muistelijoista oli pulaa: Utsjoen työpajassa oli vain muutama osallistuja, Muoniossa ja Inarissa ei yhtään.

Hankkeessa on järjestetty vanhojen valokuvien keruukampanja sekä kaikille avoin valokuvauskilpailu. Niiden antia tullaan esittelemään vuonna 2025 järjestettävässä näyttelyssä Arktikumissa.

– Ei tehdä pelkästään niitä tutkimusartikkeleita, Saunavaara summaa.

Muistoja jaettu innokkaasti

Tutkijoiden mieltä on lämmittänyt paikallisten into jakaa muistojaan sekä esitellä vanhoja valokuvia ja esi-
neistöä.

– Useampi henkilö oli kiitollinen ja otettu siitä, että joku kerää tietoa talteen, Saunavaara kertoo.

Haastatteluissa korostuivat erityisesti nostalginen muistelu sekä eläköityneiden työntekijöiden ylpeys osallisuudestaan infrastruktuurin rakentamisessa.

Saunavaara pohtii, että innokkaan jakamisen taustalla voi vaikuttaa puute historian tallentamisesta. Pohjois-Suomen telekommunikaation historiaa ei ole varsinaisesti kirjoitettu.

– Jos sitä ei nyt kirjoiteta, sen taltiointi voi olla vaikeaa myöhemmin.

Vaikka historia ei olekaan lineaarisesti yksien kansien välissä, arkistoaineistoa löytyy runsaasti. Haastattelut ovat tukeneet tutkijoita valtavan arkistoaineiston läpikäymisessä.

Vasemmalla ja keskellä: Jorma Aution ja Kaarina Eskelisen kotiarkistot. Oikealla: Turtolan puhelin-
keskus Kuneliuksen talossa vuonna 1955. Erkki
Kitkiöjoen kotiarkisto.

– Haastatteluissa nousee esille, mihin kaikkeen aineistossa kannattaa kiinnittää huomiota.

Lappi koelaboratoriona

Ympäristöhistorian asiantuntija Ritva Kylli on tutkinut hankkeessa, miten ympäristöä on muokattu arktisella alueella vastaamaan kehittyvän infrastruktuurin tarpeita. Arktista aluetta on usein pidetty kehityksen perässä laahaavana periferiana. Lapissa on kuitenkin tehty paljon pioneerityötä infrastruktuurikokeilujen saralla.

– Lappia on käytetty koelaboratoriona, jos on pitänyt selvittää esimerkiksi valokuidun pakkasenkestävyyttä, Kylli kertoo.

Arkistoaineistoa tutkiessaan Kylli yllättyi yhteisöjen aktiivisuudesta. Syrjäisimmätkin Lapin kolkat voivat puhelinlinjaa jopa enemmän kuin tieverkostoon liittämistä.

– On ajateltu, että puhelinlinja ei häiritse niin paljon perinteistä elämäntapaa kuin tie.

Ennen kaikkea puhelinlinjaa toivottiin turvallisuuden näkökulmasta.

– Puhelimesta puhutaan usein elämän lankana. Se on ollut sitä monissa Lapin kylissä, Kylli sanoo.

Vaikka puhelinlinjoja kaivattiin laajasti, protestointiakin ilmeni. Muun Suomen automatisoituessa 1970-luvulla esimerkiksi Kolarissa vastustettiin puhelinkeskusta työttömyyden pelossa. Laajenevien yhteyksien pelättiin tuovan mukanaan myös ei-toivottuja vaikutteita yhteisöön.

Juha Saunavaaran mieleen jäi automatisaatiota vastustava lause.

– Tämän päivän Sentraali-Santran tulevaisuudenkuva on harmaa kuin sadepäivä joulukuussa.

Maailman langattomuus on suhteellista

Haastattelut ja arkistoaineisto piirtävät lappilaisen tietoliikenneverkoston elinkaaren lennätin- ja puhelinlinjoista aina laajakaistaan ja kännykkämastoihin asti.

Nykyaikana tietoliikenneinfrastruktuuria pidetään usein itsestäänselvyytenä.

– Emme huomaa sitä, ennen kuin se lakkaa toimimasta, Saunavaara toteaa.

Saunavaara muistuttaa, että tavalliselle ihmiselle maailma on langaton vain lähimpään tukiasemaan asti.

– Digitaalisessa maailmassa yhteiskuntamme nojaa todellisuudessa hyvin fyysiseen infraan, kuten datakeskuksiin.

Historian penkominen tekee nykypäivän infrastruktuurin yhä näkyvämmäksi. Esimerkiksi modernien valokuitukaapeleiden reitityksen saattavat määrittää sata vuotta vanhat rautatieverkostot. Teknologian sukupolvet siis seuraavat toisiaan.

– On tärkeää ymmärtää tällainen jatkumo, Saunavaara sanoo.

Ritva Kylli ajattelee, että historian tutkimuksessa nousee esille myös ongelmien toisteisuus.

– Rakennetaan minkälaista tietoliikenneyhteyttä vain, ihmiset ovat aina pohtineet samanlaisia kysymyksiä, Kylli kuvailee.

Kylli käyttää esimerkkinä Jäämeren ratasuunnitelmia. Samanlaiset keskustelut käydään vuosikymmenten saatossa hieman eri näkökulmista.

Hankkeessa historian ja ympäristöntutkimuksen yhdistäminen on auttanut tutkijoita hahmottamaan pysyviä haasteita.

– Esimerkiksi kylmä ilmasto, routa, jää ja lumisade. Niille ei mahda mitään. ●

NÄE PIMEÄ

Valon takana piilevät pimeys ja sen esteettiset arvot, joiden olisi aika päästä näkyville.

TEKSTI SARI VÄYRYNEN | KUVAT MATTI TAINIO

Pimeyden ja mustan hienovaraisuus ja yksityiskohdat tulevat kunnolla esiin vain huippulaatuisella valokuvapaperilla. Tavalliselle lehtipaperille painettaessa harmaa kohina kasvaa. Teoksessa Kilpisjärvi (2022) vain lumen ja lumisateen raja on näkyvissä Kilpisjärven jäällä lumisateessa.

Ison karhun tähtikuviossa oleva Messierin luettelon galaksi M82 (Sikarigalaksi) sekä toinen galaksi M81 (Boden galaksi) – molemmat pilvien takana. Pilvien takana, M82, 2024.

Pimeys kulkee ihoasi pitkin, kuin nestemäinen aine.

Näin luonnehtii kuvataiteen yliopistonlehtori Matti Tainio tutkimuksensa ja taiteellisen työnsä kohdetta.

– Samalla pimeys on poissaoloa ja usein vain tausta muiden kohteiden näkemiselle. Ei ole aktiivista pimeyttä, jota voisi tuottaa muuten kuin poistamalla valonlähteen. En ole vielä nähnyt sitä taskulamppua, joka tekisi pimeän säteen, Tainio toteaa.

Aloitko miettiä tuota lamppua? Saattaisit saada tutkija-taiteilijan myhäilemään, sillä hän pyrkii töillään nyrjäyttämään totuttuja ajattelun ja katsomisen tapoja.

Tainion tieteenala on estetiikka. Se tarkastelee filosofisesti kaikkea aistein havaittavaa sekä antaa keinoja pohtia kokemuksiamme ja mieltymyksiämme. Estetiikkaa kiinnostaa miellyttävä ja kaunis mutta yhtä lailla se, mikä kutkuttaa epämiellyttävyydestään huolimatta.

– Pimeydessä on kiinnostavaa se, mikä on havaittavissa tai pikemminkin ei havaittavissa, Tainio sanoo.

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa Tainio on työskennellyt reilun kolme vuotta. Sysäys pohtia pimey-

den taiteellisia mahdollisuuksia ja esteettisiä arvoja tuli kuitenkin jo kahdeksan vuotta sitten, kun hän tähtitieteen harrastajana totesi pilvien taas estävän tähtien katselun.

Hän alkoi hakeutua luonnon oikeasti pimeisiin paikkoihin, joista lähimpään taajama-asutukseen ja katuvaloihin on kymmeniä kilometrejä. Syksyisten vierailujen aikana Kökarin saarella Ahvenanmaalla ja Mustarinda-residenssissä Kainuussa oli todella pimeää – ja hienoa.

Ihan pimeitä kuvia

Tainiolle mielenkiintoisimpia ovat pilviset pimeydet, sillä silloin ei ole mitään muuta katsottavaa kuin pimeys. Tutkijana hän on tarkastellut muun muassa kaupunkipimeyttä, varjojen ominaisuuksia, pimeyden ja valon suhdetta sekä pimeyttä osana ympäristönmuutosta. Kuvataiteilijana hän dokumentoi pimeyttä digitaalisen valokuvan avulla.

– Pimeyden valokuvaaminen on järjenvastaista, sillä valokuvassahan näkyy valo. Kuvatessani mietin, miten pimeys muodostuisi valoa tärkeämmäksi, ja yritän tavoittaa erityyppistä mustuutta ja varjoja, Tainio

havainnollistaa.

Tainiolle kuvat ovat pohdinnan välineitä ja harjoitelmia. Kun kuvassa on vähän katsottavaa, on jokaisessa työvaiheessa mietittävä tarkoin, miten pimeyden hienovaraisuutta saisi esiin mielenkiintoisesti.

– Olen myös harjoittanut omia ja katsojien hermoja sillä, että olen asettanut esille teoksia, joissa oikeastaan näkyy vain mustaa.

Tällainen on esimerkiksi *Yöllinen peiliselvie*, jossa Tainio kokeili kuvata pimeyttä kolmen minuutin valotuksella ikkunattomassa kylpyhuoneessa keskellä talviyötä. Eipä näkynyt juuri mitään.

Liiallisen valon valtakunnat?

Pimeä jakaa mielipiteitä, ja sitä myös pelätään. Tainio kehottaa kuitenkin näkemään pimeän arvon.

– Elolliset olennot tarvitsevat pimeyttä. Esimerkiksi muuttolintujen suunnistaminen, merikilpikonnien poikasten pääsy mereen sekä yöperhosten ja kiiltomatojen lisääntyminen häiriintyvät yöllisestä valosta. Myös ihmiselle liiallinen yöllinen valo aiheuttaa terveystriskejä.

Tästä huolimatta yövalaistuksen ja tahattoman hajan valon määrä kasvaa koko ajan. Nykyinen valaistusteknologia mahdollistaa sen, että pimeyttä voidaan ajaa yhä kauemmaksi: ledit ovat edullisia, helppokäyttöisiä, kirkkaita ja laajaspektrisiä. Valaistukseen vaikuttavat myös esteettiset mieltymyksemme: haluamme pihallemme ne ympäri vuorokauden loistavat kausivalot. Lisäksi säädökset määräävät esimerkiksi liikenneinfrastruktuurin valaistuksen teknisen tason, mutta eivät ota huomioon esteettisiä Aspekteja.

Tainio haastaa meitä yksilöinä ja yhteiskuntina harmitsemaan valaistuksen tapojamme: mitä on oleellista valaista ja miten, ylivalaisemmeko, tuottaako valaistus häiritsevää häikäisyä ja hajavaloa? Voisiko esimerkiksi kausivalot laittaa välillä pois päältä, katsoa pimeään ja nähdä oman pihapiirin ulkopuolelle, kun valot eivät rajaa sitä?

– Kun pimeälle antautuu, se voi antaa mahdollisuuden rauhoittua. Pimeällä ei ole vaatimusta tehdä mitään, kun ei näe mitään. ●

Vesi kannattelee

TEKSTI JAANA OJUVA KUVAT SANTERI HAPPONEN

Vesi on aina ollut tärkeä osa elämäni, kertoo kielikeskuksen lehtori Katriina Uljas-Rautio. Järven rannalla vietetty lapsuus kului uiden, nuoruus surffaten. Entä aikuisuus?

Vaasalaislähtöinen Uljas-Rautio kipuli, kun hän asettui Helsingin vuosien jälkeen Rovaniemelle. Muutos ei ollut helppo. Eräs muisto kuitenkin hymyilyttää yhä.

– Yksitoistavuotias poikani oli innostunut koskenlaskusta. Minua kauhistutti. Myöhemmin osallistuin nuoremman poikani kanssa melonnan peruskurssille, ja vanhemman kanssa laskimme lopulta yhdessä koskea.

Lapsen innostus tarttui. Veden äärellä Uljas-Rautio löysi taas oman paikkansa. Hän tunsu hengenheimolaisuutta Rovaniemen meloijissa. Yhteisöllisyyden taustalla on ajatus turvallisuudesta: on parempi meloa seurassa kuin yksin.

– Yhteisöllisyys on myös paljon muuta: yhdessä oppimista ja makeita nauruja.

Seurassa kokeneemmat melojat ohjaavat aloittelijoita. Uljas-Rautio on tuttu kasvo niin alkeiskurssien vetäjänä kuin pidempien retkien ohjaajana.

– Uskon tsekkauslistoihin ja toistoihin, niillä opit jäävät selkärankaan.

Viidentoista vuoden aktiivisen harrastamisen jälkeen hän ei silti koe olevansa valmis. Aina riittää opittavaa. On nautinto olla kokeilemisen opissa.

– Tunnen suurta heikkoutta karttojen kanssa, vaikka olen maanmittarin tytär. Juuri nyt innostun vesillä suunnistamisesta ja sääolosuhteiden ennustamisesta.

Nuotion savu on Uljas-Raution mukaan hänen eteisensä ominaisuus. Tuoksu kertoo luonnossa viihtymisestä. Melonta on silti retkeilymuotona ylitse muiden.

– Olen laiska kävelemään. Melonta on luksusretkeilyä: ei tarvitse kävellä, eikä kantaa kaikkea selässä.

Luksus piiloutuu kajakkiiin. Kuivapuku sadekeleille ja mukava makuupussi yöpymiseen. Oikeita perunoita päivälliselle ja valurautainen lättöpannu iltanuotiolle. Varusteet tekevät retkimelonnasta piirun verran parempaa.

Vesien jäätyessä Uljas-Rautio pakkaa reppuunsa kiuvaan vaatekerran, heittää olalle jäänaskalit ja pukee jalkaansa retkiluistimet. On aika antaa jään kantaa.

eskon puumerkki

GLOBAALIN TUTKIMUKSEN PUOLESTA – TEHDÄN LAPIN YLIOPISTOSTA KANSAINVÄLISTEN TUTKIJOIDEN KESKUS

Lapin yliopiston sijainti napapiirin tuntumassa tarjoaa ainutlaatuisia mahdollisuuksia kansainvälisille osaajille. Yliopiston tulisi toteuttaa useita avainstrategioita edistääkseen globaalia vaikuttavuuttaan.

Ensinnäkin, sillä tulisi olla kattava kansainvälisten tutkijoiden tukipalvelu, johon kuuluu avustaminen niin asunnon hankkimisessa, ilmoittautumisessa, tunnistaumisessa, pankkiasioinnissa, sairausvakuutuksen hankkimisessa kuin muissa välttämättömissä järjestelyissä. Tulee muistaa, että kansainvälisille tulijoille voi olla hyvin haastavaa selviytyä yksin kyseisestä palveluviidakosta.

Toiseksi, on tärkeää luoda yhteiset pelisäännöt kaikille kansainvälisille yliopistomaailman edustajille. Tulisi siis varmistaa, että rekrytointi-ilmoitukset ovat kaikille avoimia, kuten muissakin Suomen yliopistoissa. Kansainvälisten tutkijoiden on hankala löytää kyseiset ilmoitukset yliopiston avoimien työpaikkojen sivulta.

Lisäksi yliopiston tulisi tarjota mahdollisuudet ilman apurahaa toimiville tutkijoille osallistua tiedekuntien projektitoimintaan. Tämä auttaa heitä hankkimaan tietoa tutkimuksen rahoituksesta ja tutkimuskulttuurista, itsensä voimaantumisen ja tiedekunnan sisäisestä verkostoitumisesta. Yliopiston tulisi myös rekrytoida aktiivisesti ulkomaisia tutkijoita opetusassistentuureihin ja lyhytkestoihin sapattivapaaohjelmiin sekä vahvistaa kumppanuuksia kansainvälisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa yhteisten tutkimusprojektien edistämiseksi. Kyseiset toimet auttavat tutkijoita tutustumaan suomalaiseen koulutusjärjestelmään.

Kolmanneksi, kansainvälisemmän ympäristön edistämiseksi yliopiston julkaisu- ja tietokanavien tulisi olla helposti saavutettavissa ja saatavilla englanniksi. Erityisesti yliopiston verkkosivuilla, tiedejulkaisuissa ja lehdessä tulisi olla samat uutiset ja tiedot käännettynä englanniksi. Muutoin suomea osaamattomien kiinnostus kyseisiin materiaaleihin voi hiipua. Väitöskirjatutkijoille tulisi myös kehittää enemmän englanninkielistä kursisityöskentelyä, sillä se houkuttelee Lapin yliopistoon lisää kansainvälisiä tutkijoita.

Lopuksi, yliopiston kansainvälisen profiilin nostamiseksi on ratkaisevan tärkeää järjestää kansainvälisiä konferensseja, seminaareja ja työpajoja. Kansainvälisen tutkimuksen priorisoinnilla Lapin yliopisto voi luoda dynaamisen ja kansainvälisen tutkimusympäristön, joka houkuttelee ja sitouttaa huippuosaajia kaikkialta maailmasta.

SYED MUSA KAJIM NURI
Väitöskirjatutkija, yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Hallituksen jäsen, Lapin tieteen tekijät ry

Käännös: Aimo Tattari

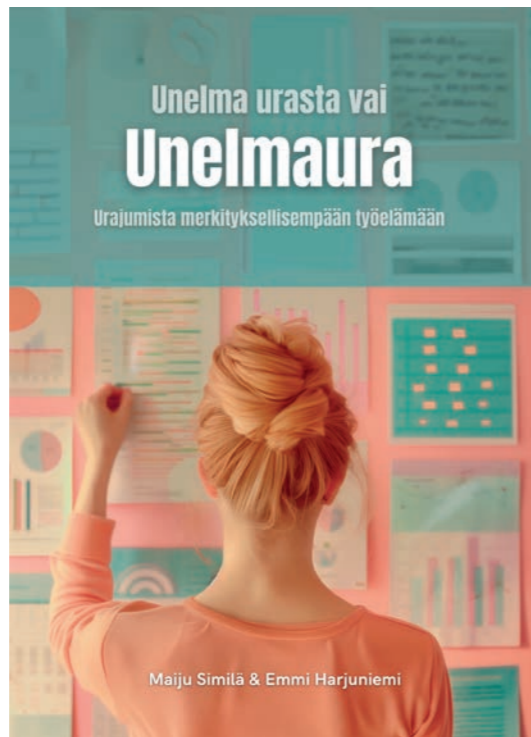
” Kansainvälisen tutkimuksen priorisoinnilla Lapin yliopisto voi luoda dynaamisen tutkimusympäristön.

MAIJU SIMILÄ
JA EMMI HARJUNIEMI

UNELMA URASTA VAI UNELMAURA

Urajumista
merkityksellisempään
työelämään

Creative Hats Group 2024

Maiju Similä & Emmi Harjuniemi

Tämän kirjan avulla pysähdyt refleктоimaan, kuka haluat ammatillisesti olla. Kirjassa on 26 erilaista tehtävää, joiden avulla tunnistat osaamisesi ja opit sanoittamaan sen ymmärrettävästi, tiiviisti ja myyvästi. Oman osaamisen myyminen on entistäkin tärkeämpää riippumatta siitä, haluaako yrittäjänä löytää asiakkaita tai hakeeko työpaikkaa. Rekrytointikin on ongelmanratkaisua, jossa vastaus on osaavan työntekijän palkkaaminen.

Kirja on matka ammatilliseen itsetuntemukseesi. Ensimmäisessä luvussa pääset määrittelemään tämänhetkistä tilannetasi, seuraavassa pohdit ja sanoitat asiantuntijuuttasi, kolmannessa saat työkaluja oman osaamisen näkyväksi tekemiseen ja neljännessä pääset miettimään, miltä näyttää sinun unelmauras. Viimeisessä luvussa raapaistaan pintaa ihmiskäsityksestä osana tasapainoista työelämää.

Kirja antaa avaimet toteuttaa omannäköinen työelämä – oli se sitten alan vaihto, uudet asiantuntijatehtävät tai vaikkapa yrittäjyys.

TEKIJÄN KOMMENTTI:

Voiko somessa kohdata jonkun, jonka kanssa kirjoittaa kirjan? Kyllä voi. Me tapasimme Maijun kanssa TikTokissa. Vaikka tämä kuulostaa aina yhtä hauskalta omaankin korvaan, niin siitä huolimatta, tai ehkä juuri siksi, kirjan kirjoittaminen oli sujuva prosessi, jossa pääsimme hyödyntämään molempien osaamista.

Maiju toimii työelämävaikuttajana ja johtaa päivätyökseen HR-konsultoinnin liiketoimintaa. Minulla taas on takana 15 vuotta yliopisto-opettajana, josta siirryin projektipäälliköksi ja yrittäjäksi. Tulemme siis aivan eri maailmoista, mutta ajatuksemme kohtasivat.

Tavoitteenamme on auttaa urajumiin joutuneita asiantuntijoita. Ensiksi pidimme webinaareja ja sitten kirjoitimme kirjan. Kannustamme pysähtymään oman osaamisen äärelle. Se auttaa rakentamaan ammatillista itsetuntemusta ja itsevarmuutta, jotka taas ovat avuksi uramuutoksessa. Haluamme herätellä ihmisiä ottamaan osaamisensa omiin käsiinsä – sen sijaan, että he odottaisivat, että joku muu kruunaa heidät asiantuntijoiksi.

EMMI HARJUNIEMI

NINA SELJO

VAHVUUSMENTOROINTI

Kehittämistutkimus opettajan
vahvuusperustaisesta tukemisesta
työuran induktiovaiheessa

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 385

Väitöstutkimus osoittaa, että vahvuusmentorointi auttaa merkittävästi uran alkuvaiheessa olevaa opettajaa. Se yhdistää luonteenvahvuudet ja positiivisen ajattelun osaksi perinteistä mentorointia. Vahvuudet ovat vahvuusmentoroinnin punainen lanka, johon kaikki kohtaamiset ja keskustelut perustuvat. Vahvuudet huomioidaan mentorin ja osallistujien välisissä vapaammassa keskusteluissa sekä ammatillista kasvua tukevilla harjoituksilla.

Tutkimuksen vahvuusmentorointikokeiluun osallistui 11 lappilaista perusopetuksen opettajaa. Vuoden mittainen kokeilu onnistui sekä psykososiaalisena että käytännön toteutuksena. Opettajat kertoivat arvostavansa kunnioittavia kohtaamisia, luottamuksellisuutta ja vertaistukea sekä luonteenvahvuuksiin perehtymistä. Vahvuusmentorointiin osallistuminen oli ammatillisesti hyödyllistä ja tuki opettajuuteen kasvamista. Vahvuusmentoroinnin malli soveltuu myös muiden alojen ammatilliseen ohjaus- ja tukityöhön.

VÄITTELIJÄN KOMMENTTI:

Minusta ei todellakaan pitänyt tulla tutkijaa. Tämä aihe kuitenkin tempaisi minut täysillä mukaansa ja innoitti läpi koko tutkimusprosessin.

Oli upeaa saada olla mentori, tutustua suomalaisten opettajien työhön ja tukea heitä siinä. Yllätyin kuitenkin eniten siitä, miten yhtä lailla upeaa oli perehtyä mentoroinnin, positiivisen psykologian ja luonteenvahvuusien teorioihin tai tieteenfilosofisiin lähtökohtiin. En olisi millään arvannut, miten monipuolista ja innostavaa tutkimustyö voi olla! Tutkiminen kaikkienensa oli kuin sarja flow-kokemuksia, ja olen siitä hyvin kiitollinen.

Seuraavaksi haluan esitellä aiheitani kansainväliselle yleisölle sekä olla mukana edistämässä vahvuusmentoroinnin uusia käytännön toteutuksia ja jatkokehittämistä. Vahvuusmentoroinnin hyväksi todettuja käytänteitä ja harjoitteita ollaankin jo kokeilemassa eri koulutusasteilla.

MARKO JUNTILA

NINA SELJO

Lehtori, ruotsin kieli, Lapin yliopiston harjoittelukoulu

- Valmistunut filosofian maisteriksi (saksan kieli ja kulttuuri) Tampereen yliopistosta 2008
- Täydennyskouluttanut opettajia useista eri aiheista
- Rakastaa luonnossa liikkumista, etenkin villakoiransa kanssa.

K I D E

käytävägallup

Koonnut SARI VÄRYNEN

Mistä olet viimeksi innostunut työssä tai opinnoissa?

Kide-lehti kysyi yliopistolaisilta innostumisesta gallupissa, johon pystyi vastaamaan post-it-lapuilla yliopiston pääkampuksen käytävällä reilun viikon ajan syyskuussa. Tässä osa vastauksista.

Kampuksele
munosta!

Unelma- maisteri-
opinnot viimein
tulilla 13 vuoden
ja 4 eri pääaineen
jälkeen, jippii!

KUN SAIN
OPELTA HYVÄÄ
PALAUTETTA
KANDIAIHEESTA

oivalsin jotain
ja tajusin, että
sovellun opiske-
lemallen: alalle
⇒ bye bye hui-
jarisyndrooma

onnistuminen
työssä

Siitä, että
opiskelu vihdoin
kinnostaa

Kun nään
Esen aina
käytävällä
♡

Opintova-
peaste töistä
→ tuntuu
ihan
LOMALTA ♡

KANSAIN-
VÄLISISTÄ
LAEISTA :D

OMISTA
IHANISTA
OPISKELIJASTA
♡

Kuoro
Lucida
intervalla
hyvä meno ♡

innostusta
odotellessa

UPEISTA
KOLLE-
GOISTA!

radio-
SÄTEILYSTÄ!

♡ tää

LUKUNURKKA

Elin Cullhed:
Euforia – Romaani Sylvia Plathista, 2022

Euforia kuvaa Sylvia Plathin viimeistä elinvuotta. Näin käsitelään kirjoittajapariskunnan kamppailua ajasta ja tilasta kirjoittaa sekä äitiyttä ja kirjoittamista. Kyseessä on niin sanottu biofiktio eli elämäkertaromaani.

Luin kirjan lapsemme syntymän jälkeen. Intensiivinen teos tuntui paikoitellen jopa ylivoimaiselta projektilta. Vähitellen myllerys tasaantui sekä omassa arjessani että kirjassa: Plathin kohdalla hetkeen juuri ennen kaiken loppua, minulla kenties alkua.

Jo ajoituksesta johtuen teos jäänee itselleni merkitykselliseksi. Se on kuitenkin myös yleisesti upea, vereslihainen kuvaus kirjoittavista naisista ja äideistä.

IIRIS TUOMINEN

Tutkija, oikeustieteiden tiedekunta

Voimapaikkani

PHILIP BURGESS

Niin kauan kuin muistan, on voimapaikkani ollut pieni ja kova kolmion muotoinen polkupyörän istuin. Nyt saatat miettiä, mikä ihmeen voimapaikka se muka on? Olenko ehkä jonkin sortin masokisti? Neuvoksi: kuten elämässä yleensäkin, myös polkupyörän istuinten suhteen on olemassa monenlaisia vaihtoehtoja ja jossain on yksi, joka sopii sinulle. Jatka etsimistä, jos et ole löytänyt sitä.

Pyöränistuin voimapaikkana merkitsee minulle ennen kaikkea sitä, mitä saan sillä istuessani kokea. Pyörän päällä vietetty aika on minulle aina hyvin käytettyä aikaa. Keino päästä matalalla kynnyksellä uusiin paikkoihin ja ympäristöihin. Myös monet parhaat ideani saan pyörän päällä. Kuten sen, mihin ajan pyörälläni seuraavaksi.

PHILIP BURGESS

Suunnittelija, Arktinen keskus

TYÖPÄIVÄNI

Työntekijä:

Pigga Keskitalo
Kasvatustieteen professori,
arktiset koulutuskysymykset

Työpaikka:

Lapin yliopiston päärakennus

KUVAT VILLE RINNE

Professorin työpäivä

8.00 Saavuin yliopistolle, kävin postilokerikolla ja vein tavarat työhuoneeseeni. Tarkistin ja vastasin sähköposteihin.

9.00 Tapasin Tipote-hankkeen mosambikilaiset vieraat yliopiston vierastalolla.

10.00 Vierailimme Rovaniemen saamenkielisessä kielipesässä. Ulkoministeriön rahoittamassa Tipote-hankkeessa keskitytään inklusioon, joten saamenkielinen varhaiskasvatus tarjosi mielenkiintoisen tutustumiskohteen. Meidät otti vastaan varhaiskasvatuksen opettaja ja kielipesän johtaja Kristiina Niittyvuopio. Lapset olivat valmistelleet vieraille kysymyksiä muun muassa Mosambikin lipun symboleista.

11.00 Palattuamme yliopistolle siirryimme lounaalle.

12.00 Tutustuimme vierailijoiden kanssa yliopistoon. Vieraat jatkoivat seuraamaan matematiikan didaktikko Pekka Muotkan oppitunteja.

13.00 Minulla oli etäpalaveri tutkijatohtori Rauni Äärelä-Vihriälän kanssa. Olemme mukana Suomen strategisen neuvoston rahoittaman Rebound-konsortion osahankkeessa, joka toteutetaan kasvatustieteiden tiedekunnassa. Keskustelimme työstettävänä olevan artikkelikäsikirjoituksen korjaustarpeista.

14.00 Osallistuin etänä Kanadan tutkimusneuvoston rahoittaman REAP-hankkeen arviointitilaisuuteen.

16.15 Lähdin ajamaan kotiin.

” Yleensä työaikani kuluu tutkimushankkeiden, yliopiston kehittämis- ja hallintotehtävien, konferenssimatkojen sekä opetus- ja ohjaustyön parissa. Työskentelen usein koneen ääressä ja osallistun etäpalaveriihin. Työni on kuitenkin hyvin vaihtelevaa riippuen kulloisistakin tehtävistä ja vastuista.

hiutaleita

KIRSTI LEMPIÄINEN
Aikuiskasvatuksen sosiologian professori
Kasvatustieteiden tiedekunta

” Yhteiskunnassamme monipaikkatyöskentely on hyvin tavallista – miksei siis opiskelun voisi olla monipaikkaista.

OPISKELUA LÄHELLÄ JA ETÄNÄ

Tänä syksynä olemme joukolla palanneet yliopistolle lähityöskentelyyn ja -opiskeluun. Kampus on ollut värikäs ja äänekäs, ja on tuntunut siltä, että yliopisto on vihdoinkin herännyt koronapainajaisesta eloon.

Etätyöskentely on ollut Lapin yliopistossa tavallista jo ennen koronapandemiaa. Etä- ja lähiopiskelun tavat ja yhteiset säännöt ovat sen sijaan hiljalleen muotoutumassa. Viime aikoina ne ovat haastaneet sekä opiskelijoiden että opettajien orientaatiota.

Lapin yliopiston opiskelijajärjestöissä on toivottu lähiopetuksen painottamista kandidivaiheen opinnoissa, ja esimerkiksi kasvatustieteiden tiedekunnassa näin on toimittu. Nyt ongelmaksi ovat muodostuneet kaupunkimme asuntomarkkinat, joilta on yhä vaikeampaa löytää huokeaa vuokra-asuntoa, eikä asuminen Rovaniemellä ole mahdollista. Voivatko opettajat siis edellyttää lähiopetukseen tuleamista?

Lähellä ja etänä -ongelmatiikkaan liittyy monia muitakin yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin kysymyksiä. Hyvinvointikyselyistä olemme oppineet, että etäopiskelusta saattaa muodostua liian yksinäistä puurtamista. Teknologiaakaan ei aina takaa kaikille samoja lähtökohtia. Lähiopiskelu ei aina ole opiskelijalle aito vaihtoehto, eikä siihen voida pakottaa ota tai jätä -tyyillä. Yhteiskunnassamme monipaikkatyöskentely on hyvin tavallista – miksei siis opiskelun voisi olla monipaikkaista.

Aalto-yliopiston tutkimusjohtajan Hertta Vuorenmaan mukaan organisaatioissa tulisi pohtia sitä, miten etätoita tehdään (YLE 20.9.2024). Saman tehtävän voi laajentaa koskemaan opiskelua. Tiedämmekö tarpeeksi etäopiskelusta? Voisiko esimerkiksi lähiopiskelu tukea etäopiskelua niin, että lähellä ja etänä linkittyisivät paremmin toisiinsa? Millaisia uusia pedagogisia käytäntöjä tarvitaan? Tätä kaikkea opettajat nyt tutkivat. Huonoa opetusta ei tietenkään haluta antaa, vaan sisällölliset ja pedagogiset tavoitteet ovat tärkeitä, jotta annetaan opiskelijoille mahdollisuus oppimiseen ja tiedonmuodostukseen.

Verkko-opetuksen asiantuntijoilta opitaan, että oppimisen laatu voi olla yhtä hyvää niin etä- kuin lähiopetuksessa. Huonoja kokemuksia on sen sijaan saatu sellaisesta opetuksesta, jossa ollaan yhtä aikaa lähellä ja verkko-yhteyden päässä. Vuorovaikutuksen edistämiseen tai yhdessä ideointiin hybridimoodista ei kokemukseni mukaan ole, eivätkä etänä osallistuvat ole siinä yhdenvertaisessa asemassa. Pelkkä opetustallenteiden seuraaminen puolestaan saattaa tyypistää oppimista.

Opetuksen järjestelyissä tarvitaan joustoa ja monimuotoisuutta mutta niin, että opetuksen taso säilyy korkeana, opiskelijat haluavat ja pystyvät osallistumaan lähi- ja etäopetukseen ja yliopistosta valmistutaan viisaina asiantuntijoina maailmaa varten.

Miksi ette ikinä kirjoita tästä aiheesta?

Verkko voittaa paperin – aika perua tilaus.

Kääk. Muutin, eikä Kide löydä enää perille.

Ota meihin yhteyttä: ulapland.fi/kide

Juttuvinkit. Osoitteenmuutokset. Tilaukset ja tilauksen peruuttamiset.

Verkkosivuiltamme löydät kaikki numerot vuodesta 2010 alkaen.

Tervetuloa lukemaan!

**Vastustaa virtaa
vai antaa sen viedä
– aina ei tiedä.**

Seija Ulkuniemi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND